

Van kunstenaars voor kinderen

De toestand van het jeugdtheater
in Groningen

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Vakgroep Muziek- en Theaterwetenschap
Rijksuniversiteit Groningen

Dr. Hans van Maanen
in samenwerking met Paul Fischer en Elly Sloep

VOORWOORD

In de periode dat kinderen en theatermakers uitrustten van de inspanningen die zij van elkaar gevraagd hadden, heeft de sectie Theaterwetenschap van de RUG zich op verzoek van het Provinciaal Adviesorgaan Welzijnsaangelegenheden, beziggehouden met de vraag hoe het er met het jeugdtheater in de Provincie Groningen voorstaat.

Mede namens Paul Fischer en Elly Sloep, die hardnekkig op de vele onontbeerlijke gegevens gejaagd hebben en daarmee een wezenlijke bijdrage aan dit rapport hebben geleverd, kan ik vaststellen dat we ons op een uitermate interessant terrein mochten begeven; niet alleen vanwege het feit dat er langzamerhand enig inzicht groeide in de wijze waarop producenten, verspreiders en gebruikers over jeugdtheater denken, maar ook vanwege gesprekken en teksten die getuigden van de niet aflatende integriteit waarmee theatermakers zoeken naar wat het betekent om kunstenaar te zijn voor kinderen. Onze gesprekspartners zijn we voor dit alles in de eerste plaats dank verschuldigd.

In het werken aan dit onderzoek wisten wij ons gesteund door een begeleidingscommissie die werd voorgezeten door mevrouw Baljé-Rijnders en waarin mevrouw Stevenson en de heren Huizing en Schenk zitting hadden. Namens PAW was de heer Hiensch de voor ons voortdurend aanspreekbare coördinator.

De kritische ondersteuning door deze commissie is door ons zeer op prijs gesteld.

Nu de gegevens op tafel liggen, blijft er uiteraard nog iets te wensen over: dat ze bruikbaar zijn voor de Provincie Groningen om tot maatregelen te komen waarmee tekortkomingen in de situatie van het jeugdtheater kunnen worden weggewerkt. Ook de onderzoekers zijn naar die maatregelen, zij het op gepaste wijze, benieuwd.

Hans van Maanen.

1. INLEIDING

1.1. OPDRACHT EN VRAAGSTELLING

"De Provincie Groningen wil door middel van onderzoek laten nagaan welke BEHOEFTE er aan SPECIFIEK JEUGDTHEATER bestaan bij schouwburgen, onderwijs en sociaal-cultureel werk. Daarbij dient het onderzoek materiaal op te leveren om de vraag te helpen beantwoorden of mogelijk anders en beter in die behoeften kan worden voorzien dan thans het geval is, zodat een goede aansluiting wordt verkregen tussen VRAAG EN AANBOD waar het betreft jeugdtheater", luidde de tekst waarin het Provinciaal Adviesorgaan Welzijnsaangelegenheden (PAW) de bedoelingen van het in dit rapport gepresenteerde onderzoek verwoordde.

Met nadruk werd daarbij gesteld dat het niet aan de onderzoekers was om beleidsaanbevelingen te doen, maar om materiaal aan te leveren waarmee de Werkgroep Noordelijke Theatervoorziening (WNT) aan de slag zou kunnen.

Tegen deze achtergrond zal het begrijpelijk zijn dat in het onderzoek niet alleen kwantitatieve gegevens verwerkt zijn; uiteindelijk gaat het om 'behoeften' aan 'specifiek jeugdtheater' en om de 'afstemming' van 'vraag en aanbod', termen die in eerste instantie wellicht een cijfermatige aanpak doen veronderstellen, maar die bij nader inzien vooral betrekking hebben op de eigen-aardigheid van de behoefte om jeugdtheater te produceren, te distribueren of te recipieren. En om nog een stap verder te gaan: van meet af aan lag het voor de hand dat de behoeften van bedoelde drie soorten betrokkenen (makers, verspreiders en kijkers) niet automatisch in elkaars verlengde liggen.

Het zoeken naar een 'goede aansluiting tussen vraag en aanbod' kan dan ook niet bij voorbaat worden opgevat als het aanpassen van het jeugdtheateraanbod aan de vraag van een (potentieel) publiek. Veeleer gaat het erom te zoeken naar elementen die zowel aan de aanbod- als aan de vraagzijde aanwezig zijn. Juist die elementen dienen de basis te vormen voor een ontwikkeling van zowel de vraag naar als het aanbod van jeugdtheater en van mogelijke aansluitingen daartussen.

Een en ander heeft voor de onderzoekers tot de volgende basisvragen geleid:

1. Wat wordt er op dit moment in de provincie Groningen aan jeugdtheatervoorstellingen gerealiseerd. Hoeveel, van wat, voor wie?

2. In hoeverre is wat er aan voorstellingen wordt gerealiseerd in overeenstemming met behoeften van makers, verspreiders en (potentiele) toeschouwers van jeugdtheater?

Deze vraag heeft niet alleen betrekking op de aantallen en soorten voorstellingen, maar ook op de condities waaronder ze worden gespeeld en gerecipieerd.

3. Hoe gaat in de provincie Groningen de distributie van het jeugdtheater in zijn werk en waar doen zich daarbij knelpunten voor in relatie tot de onder 2 genoemde behoeften?

In de conclusies wordt gepoogd op deze vragen antwoorden te formuleren die ten behoeve van beleidsontwikkeling kunnen worden aangewend.

1.2. OPZET EN METHODE VAN ONDERZOEK

Het onderzoek is in de eerste plaats inventariserend van aard. Op basis van de geïnventariseerde gegevens kunnen de mogelijkheden van afstemming van vraag en aanbod worden aangegeven

Met het oog op dit laatste heeft in het onderzoek de inventarisatie van het aanbod aan de ene kant en de vraag naar jeugdtheater aan de andere kant centraal gestaan. Voor beide categorieën echter zijn twee differentiaties aangebracht. Enerzijds is een onderscheid gemaakt tussen kwantitatieve en kwalitatieve gegevens, anderzijds tussen 'het gerealiseerde' en 'het gewenste'. Op deze manier konden in de algemene vraagstelling acht operationele items worden onderscheiden:

	AANBOD	VRAAG
KWANTITATIEF	1. Gerealiseerd 2. Gewenst	5. Gerealiseerd 6. Gewenst
KWALITATIEF	3. Gerealiseerd 4. Gewenst	7. Gerealiseerd 8. Gewenst

1. Een overzicht van wat er aan jeugdtheatervoorstellingen in de provincie Groningen wordt gerealiseerd, op basis van gegevens over de seizoenen '88/89 en '89/90.

2. Betreft wensen van jeugdtheaterproducenten met betrekking tot de hoeveelheid voorstellingen die ze in Groningen zouden willen en kunnen spelen, in het bijzonder de gezelschappen die in de provincie Groningen gevestigd zijn.

3. Hier wordt aandacht besteed aan de vraag welke doelstellingen de producenten van jeugdtheater in Groningen bereiken en onder welke condities die gerealiseerd worden.

4. Betreft de wensen van genoemde groepen met betrekking tot de omstandigheden waaronder gespeeld wordt.

5. Hier keren de gegevens terug die onder punt 1 zijn genoemd, maar nu vanuit het gezichtspunt van de afnemers, onder te verdelen in theateraccommodaties en publiek.

6. Heeft betrekking op de vraag of er door de afnemers meer of minder voorstellingen (van bepaalde soorten jeugdtheater) worden gewenst.

7. Hierbij komt aan de orde welke doelstellingen de afnemers met het gebruik van jeugdtheater realiseren .

8. Ten slotte is de vraag wat er voor afnemers van jeugdtheater te wensen overblijft.

De acht genoemde invalshoeken hebben de basis gevormd voor gesprekken die gevoerd zijn met:

- . Directies van theateraccommodaties in stad en provincie
- . Producenten van jeugdtheater in Groningen
- . Georganiseerd (potentieel) publiek
- . Representanten van het 'open publiek'
- . Deskundigen

Niet alle gesprekspartners zijn op dezelfde wijze benaderd. De directies van als zodanig erkende theateraccommodaties (De Molenberg in Delfzijl, Het Kielzog in Hoogezand, Geert Teis Centrum in Stadskanaal, Veenlust in Veendam, De Klinker in Winschoten, het Kruihuis, het Grand Theatre en het Prinsentheater in Groningen) zijn allen persoonlijk geïnterviewd. Bovendien hebben zij complete gegevens verstrekt over de voorstellingen in hun theaters. Hetzelfde geldt voor de jeugdtheaterproducenten in Groningen.

Een dergelijke benadering van het publiek was niet altijd mogelijk. Binnen het sociaal-culturele veld is een onderscheid gemaakt tussen bibliotheken, 'dorpshuizen', 'jeugdsozen' en algemene instellingen voor sociaal- cultureel werk. De eerste twee groepen zijn telefonisch benaderd, de laatste is middels een schriftelijke enquête onderzocht en de jeugdsozen zijn eerst schriftelijk en vervolgens telefonisch benaderd.

Het onderwijsveld is gesplitst in basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Uit de 406 basisscholen in Groningen is een aselechte steekproef van 67 scholen getrokken. De directies van deze scholen zijn telefonisch geïnterviewd. Het voortgezet onderwijs - in totaal 90 scholen van geheel verschillende typen, veelal scholengemeenschappen met tal van afdelingen - werd ongeschikt geacht voor een persoonlijke, dan wel telefonische benadering, terwijl bij een schriftelijke enquêtering te weinig respons werd verwacht. Gegevens over voorstellingen voor het voortgezet onderwijs, voorzover die niet al via de opgave van de theateraccommodaties beschikbaar kwamen, zijn verzameld door schriftelijke enquêtering van alle Nederlandse jeugdtheaterproducenten. In totaal betreft dat 120 instellingen, verzameld op basis van de opgave in het theaterjaarboek 1989 en de databank van het Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming (LOKV).

De gegevens die uit deze laatste enquête verkregen werden vormden tegelijkertijd een controle op eerder verzamelde data.

In het kader van dit onderzoek kon uiteraard geen kwantitatief of zelfs kwalitatief publieksonderzoek gedaan worden onder representanten van het 'open publiek', kinderen en hun ouders die vrije voorstellingen bezoeken. Wel is er een tiental gesprekken gevoerd met ouders die van tijd tot tijd met hun kinderen een jeugdtheatervoorstelling bezoeken om een indruk te krijgen welke motieven daarbij een rol spelen.

1.3. STRUCTUUR VAN HET RAPPORT

De hoofdstukken waaruit dit rapport is opgebouwd, lopen niet helemaal parallel met de hierboven gefomuleerde vragen. Een deel van de hoofdstukken is vooral bedoeld om het materiaal dat voor beantwoording van de vier basisvragen nodig was, aan te leveren.

In een kort hoofdstuk wordt het begrip jeugdtheater geoperationaliseerd in relatie tot de doelstellingen van dit onderzoek. Vervolgens wordt in drie hoofdstukken de feitelijke en de door betrokkenen gewenste situatie van het jeugdtheater

in Groningen uiteengezet, achtereenvolgens met betrekking tot:

- . de voorstellingen als zodanig (hfdst. 3 en 4)
- . de wijze waarop de distributie en receptie zijn georganiseerd (hfdst. 5)

In het zesde hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek samengevat en de antwoorden op de basisvragen geformuleerd. In enkele bijlagen wordt ten slotte enige informatie gegeven over de sectoren mime en poppentheater, die in dit onderzoek niet zijn 'meegerekend' (waarover meer in hoofdstuk 2), maar wel een belangrijke rol spelen in het totale theateraanbod voor de jeugd.

2. HOEZO JEUGDTHEATER?

2.1. INLEIDING

Nee, het is niet mijn bedoeling om in dit hoofdstuk het bestaan of de financiering van het jeugdtheater te legitimeren; noch laat ik mij in dit kader door de literatuur over theater voor de jeugd bewegen tot een theoretische studie. Maar wel is het nodig een paar opmerkingen te maken over het verschijnsel jeugdtheater en het - zo goed en zo kwaad als dat gaat - af te grenzen van andere podiumkunsten. Enerzijds is dat noodzakelijk om het eigenlijke onderzoeksobject vast te kunnen stellen, anderzijds om de gegevens die worden verzameld, te kunnen interpreteren.

2.2. WHAT'S IN THE NAME?

Theater wordt over het algemeen beschouwd als een gebeurtenis waarbij iemand met behulp van zijn lichaam en stem iets laat zien aan een ander; beide partijen zijn tegelijkertijd aanwezig in dezelfde ruimte gedurende de presentatie. Beckerman wijst er terecht op dat de zelfpresentatie van de uitvoerende artiest daarbij van doorslaggevende betekenis is om inderdaad van theater te kunnen spreken: "Theatre occurs when one or more human beings, isolated in time and/or space present themselves to another or others". (Beckerman, 1971)

Koordansen, zo goed als koorzang, kabaret, evenzeer als dans vinden een plaats binnen deze definitie. Dat geldt ook voor drama - een theatergenre waarbij de artiest behalve zichzelf ook iets anders voorstelt: er wordt gespeeld - mits dit ook weer ter plekke en op het moment van spelen zelf door toeschouwers wordt gadeslagen. Wanneer de alsof-handeling - die zo kenmerkend is voor het dramatische - bovendien vooral tot stand komt middels het gesproken woord, spreken we in Nederland van toneel (in tegenstelling tot bijvoorbeeld de dramatische dans en de mime binnen het theaterveld en in tegenstelling tot televisiedrama en eventueel de speelfilm als niet-theatrale vormen van drama).

Strikt genomen verwijst de term jeugdtheater dus naar een veelheid van theatrale genres en soms wordt hij ook als zodanig opgevat in het kader van onderzoek of advies. (cf bij voorbeeld Advies Commissie Zeevalking II (Zeevalking, 1989). Op verzoek van de Provincie Groningen wordt echter in het onderhavige rapport de term jeugdtheater opgevat in de betekenis van jeugdtoneel, mede in navolging van De Bundeling in de recente publikatie 'Jeugdtheater en de overheden': "De Bundeling hanteert vooralsnog hetzelfde uitgangspunt als de Raad voor de Kunst en het Ministerie van WVC die jeugdtheater plaatsen onder het hoofdstuk toneel en de sector als zodanig beperken." (De Bundeling, 1989).

De vormen van jeugdtheater die daarmee vooral buiten de boot vallen in dit onderzoek zijn poppentheater en mime. Ze zijn niet exact geteld en nauwelijks besproken, zodat er in dit rapport alleen zijdelings opmerkingen over kunnen worden gemaakt.

Daar waar in het jeugdtoneel in zekere mate gebruik gemaakt wordt van poppenspel, mimetechniek en/of muzikale tekens, is dit uiteraard beschouwd als een mogelijke verrijking van het

genre jeugdtheater en zijn dergelijke voorstellingen in het onderzoek betrokken.

In de term jeugdtheater is er niet alleen sprake van het begrip 'theater', maar ook van het begrip 'jeugd'.

Een veelheid van momenten om afscheid te nemen van de jeugd blijkt zich voor te doen. Voor het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt men niet snel volwassen: de grens wordt gelegd bij 26 jaar (Podiumkunsten 1988). De Bundeling doet hierover geen harde uitspraken, maar benadrukt dat meer dan een kwart van de bevolking de leeftijd van 21 jaar nog niet heeft bereikt (De Bundeling, 1989).

Vanuit een pragmatisch standpunt wordt in dit rapport onder jeugd verstaan het deel van de bevolking dat tussen de vier en de vijftien jaar oud is. Enerzijds worden nl. voor de verschillende leeftijdscategorieën binnen die grenzen verreweg de meeste jeugdvoorstellingen gemaakt, anderzijds is de georganiseerde afname van het jeugdtheater vrijwel helemaal beperkt tot de basisschool en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Als de bovenbouw van het voortgezet onderwijs zich met theater inlaat, gaat het over het algemeen om voorstellingen die voor volwassenen zijn gemaakt en al dan niet als schoolvoorstelling worden aangeboden.

Samenvattend wordt in dit rapport met jeugdtheater bedoeld: toneel voor kinderen tussen de vier en vijftien jaar.

2.3. WAAR IS DAT VOOR: JEUGDTHEATER?

Zoals het jeugdtheater zelf veranderen de doelen en de functies ervan, niet alleen op de lange termijn, maar ook in een relatief korte periode als de laatste 25 jaar.

Bovendien kunnen doelen en functies van jeugdtheater vanuit verschillende posities worden geformuleerd. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan de motieven van theatermakers om voor kinderen te spelen, de doelstellingen die schouwburgdirecties met het programmeren van jeugdtheater trachten te verwezenlijken en de functies die pedagogen aan het kijken naar toneel toebedelen.

De verschillende opties spelen een belangrijke rol in het distributieproces van jeugdtheater en het verschil in opties beïnvloedt sterk de verhouding tussen vraag en aanbod. Vandaar dat in deze paragraaf toch enige aandacht aan de mogelijke functies van jeugdtheater wordt besteed.

Het fenomeen jeugdtheater is nog niet zo heel oud. Tot het eind van de vorige eeuw werd veel van het theater - in het bijzonder alles wat buiten de schouwburg werd gepresenteerd - zowel door kinderen als volwassenen bekeken. Pas rond de eeuwwisseling beginnen gezelschappen bestaande kinderliteratuur voor het toneel te bewerken en speciaal voor kinderen te spelen; dit als vrucht van het veranderende denken over positie en psychologie van het kind en de opvatting daarbinnen dat de eigen belevingswereld van kinderen een zekere bescherming behoeft. (cf Hoving, z.j.).

Na de tweede wereldoorlog neemt met de subsidiëring ook het jeugdtheater een eerste vlucht. Arena, Puck en later ook het 'oude' Proloog maken speciaal voor de jeugd hun

voorstellingen, zij het vanuit heel verschillende gezichtspunten. Puck bijvoorbeeld is ontstaan als 'gezelschap van en voor jonge mensen' en wilde aanvankelijk vooral eigentijds toneel voor de eigen generatie brengen, 'Jong volwassenen' dus, de oudere schooljeugd ook en even later schreef Cas Baas bovendien stukken voor jonge kinderen. Proloog daarentegen had aanvankelijk als taak om aan een nieuwe generatie theaterpubliek te bouwen door scholieren met (fragmenten van) het repertoire in aanraking te brengen. Aan het eind van de jaren zestig verandert de situatie radicaal. Op basis van de maatschappelijke tegenstellingen die zich openbaren, ontstaat vanuit het door kunstenaars gezochte engagement het doelgroepentheater, waaronder dat voor jongeren. En uiteraard stelt dat jeugdtheater zich ten doel de jongeren te confronteren met de sociale situaties waarin zij leven en in het bijzonder met hun positie daarbinnen. De groepen, die in deze periode snel in aantal groeien, spelen bovendien meer en meer buiten de in de eerste plaats voor theater bedoelde accommodaties, enerzijds - en misschien zelfs aanvankelijk - om het door hen beoogde publiek daadwerkelijk te bereiken, nl. op de plaatsen waar dat zich bevindt, anderzijds - wellicht vervolgens - omdat de theateraccommodaties niet zo'n boodschap hebben aan veel van wat er door het (politiek) vormingstheater voor jongeren wordt aangeboden.

Aan het eind van de jaren zeventig doet zich in deze situatie een kentering voor: de gezelschappen, die er niet op tijd in geslaagd zijn hun theatrale taal voldoende te vernieuwen en tegelijkertijd moeten constateren dat de veranderingsgezindheid in de samenleving, als het gaat om maatschappelijke structuren, snel afneemt, veranderen van stof en thematiek. De micro-reëleriteit van kinderen en vooral de persoonlijke beleving daarvan krijgt in toenemende mate de aandacht van de theatermakers. Dit gaat gepaard met een zeker inzicht in de werkzaamheid van kunst in het algemeen en van toneel in het bijzonder: terwijl in de jaren zeventig het idee postvatte dat het kijken naar theater INZICHT kon verschaffen, ontwikkelt zich in de jaren tachtig het standpunt dat theatervoorstellingen in de eerste plaats MANIEREN VAN KIJKEN kunnen beïnvloeden, wat vervolgens eventueel de behoefte aan nieuwe inzichten opwekt (van Maanen, 1982, 1987, Abbing, 1989). Het zal geen verbazing wekken dat de combinatie van deze twee factoren tamelijk snel leidde tot heel nieuwe vormen van jeugdtheater waarvan de makers zich vooral ten doel stelden de fantasie van kinderen te prikkelen of zelfs te 'bevrijden'. Deze optie legde tevens de basis voor een nieuwe verhouding tussen de theatermakers en de kinderen: "Kunstenaars behoren precies tot dat soort volwassenen, voor wie de algemeen aanvaarde orde niet de enig mogelijke is, die de gaten in de conformering opzoeken, die nieuwe schikkingen in de werkelijkheid en in de verbeelding uitproberen en die daarom wellicht het best geplaatst zijn om de wereld der kinderen te 'begrijpen'." (Van Kerkhoven 1989). Of, zoals Marian Buijs het zegt: "Er wordt niet langer een verhaaltje bedacht waarvan volwassenen denken dat het past in de wereld van het kind, er

wordt gezocht naar het gebied waar de fantasiewereld van de kunstenaar die van kinderen raakt".(Buijs, 1990) Overigens voegt de Zweedse regisseuse van kindertheater Suzanne Osten hier terecht aan toe: "But Children are not adults. They do not share our experiences as grown ups. In acting for children we have to leave large parts of ourselves unused. As the grown ups we are, we are constantly striving in our work for authenticity. We are often rejected when our portrayal of reality clashes with the need of our children's audience to have its world described for it."(Osten, 1990)

Het zal weinig verbazing wekken dat het jeugdtoneel van de jaren tachtig vrij gemakkelijk de weg naar de schouwburgen terugvond. Onder meer in verband met het afnemen van het belang van de gesproken tekst in het jeugdtonaal en het toenemen van de betekenis die aan de theatrale ervaring als zodanig werd gehecht, gingen veel groepen steeds meer belang hechten aan de mogelijkheid om in een goed geoutilleerde accommodatie te spelen. Aan de andere kant waren de groepen ook weer van harte welkom in de schouwburgen, nu ze theater brachten dat beantwoordde aan de opvattingen van veel schouwburgdirecties, die immers het vormingstheater voor de jeugd veelal hadden beschouwd als te weinig kunstzinnig en teveel 'belerend' om in hun theaters te staan.

Een antwoord achterwege latend op de vraag in hoeverre we te maken hebben met een kringloop in de geschiedenis van het jeugdtheater en in hoeverre met een volstrekt nieuwe ontwikkeling, of wellicht een dialectisch proces, kan in ieder geval worden vastgesteld dat er op dit moment onder theatermakers een tamelijke grote consensus bestaat met betrekking tot de functie van jeugdtheater: het dient kinderen in staat te stellen hun fantasie te gebruiken en in relatie daarmee ruimte te maken voor de beleving van emoties. Daarmee profileert het jeugdtheater zich nadrukkelijk als kunst, nl. door gebruikelijke tekensystemen waarmee de wereld - en de ervaring daarvan - geduid wordt, aan te tasten of open te breken met behulp van de fantasie.

Theatermakers zijn echter niet de enigen die zich doelen stellen met betrekking tot het jeugdtheater; ook schouwburgdirecteuren, leerkrachten en ouders hebben hier direct mee te maken, zij het uit heel verschillende posities. Wanneer al deze betrokkenen aan het jeugdtheater dezelfde functie(s) toekennen en met evenveel enthousiasme vanuit hun positie de voorwaarden trachten te creëren waaronder deze functies gerealiseerd kunnen worden, zal zich geen distributieprobleem voordoen, noch in kwantitatieve, noch in kwalitatieve zin. Of dat inderdaad het geval is, moge mede duidelijk worden door dit onderzoek.

3. JEUGDTHEATERVOORSTELLINGEN IN GRONINGEN: DE CIJFERS

3.1. INLEIDING

Per jaar worden er in stad en provincie Groningen ongeveer 220 jeugdtheatervoorstellingen gespeeld voor 30.000 'bezoekers'.

Het gaat daarbij om ruim 50 verschillende produkties.

Dat zijn de totalen.

Interessanter is het om te zien waaruit deze algemene getallen zijn opgebouwd. Daartoe vertrekken we vanuit verschillende invalshoeken: Voorstellingen worden niet alleen door verschillende producenten aangeleverd en door verschillende publieksgroepen bekeken, ook kunnen ze onderscheiden worden naar de plaats waar ze gespeeld worden of de wijze waarop ze worden georganiseerd en aan publiek aangeboden.

In de volgende vier paragrafen wordt het totaal aan jeugdtheatervoorstellingen in Groningen vanuit deze gezichtspunten beschouwd.

3.2. PRODUCENTEN VAN JEUGDTHEATER

Zoals eerder is opgemerkt, betreft dit onderzoek TONEELvoorstellingen voor kinderen tussen de vier en de zestien jaar. Bovendien gaat het alleen om de voorstellingen die in zekere mate aan het criterium van professionaliteit voldoen. Nu is dit laatste een heikel punt. Wanneer wordt een groep professioneel genoemd. De mate waarin de medewerkers geschoold zijn speelt daarbij een belangrijke rol, maar men kan ook van belang achten of de voorstellingen in voldoende mate en/of landelijk beschikbaar zijn.

Om wat dit betreft niet in een voor het onderzoek irrelevante problematiek verzeild te raken, wordt een afgeleide toetsmethode gehanteerd: Om professioneel te heten moet een jeugdtheatergroep voorkomen op de lijst die het Nederlands Theater Instituut in het theaterjaarboek publiceert en/of door het Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming (LOKV) in de databank zijn opgenomen.

Het LOKV hanteert als criterium voor het vaststellen van de professionaliteit de scholingsgraad van de medewerkers; daarnaast moeten de produkties in voldoende mate en landelijk beschikbaar zijn om in dit LOKV-bestand te worden opgenomen. Het NthI kijkt in eerste instantie naar de mate waarin de groepen vakbekwaam zijn; in twijfelgevallen vervolgens naar de accommodaties waar de voorstellingen gespeeld worden.

Op basis van dit totale bestand aan professioneel jeugdtheater kan een aantal segmenten onderscheiden worden; aan de ene kant binnen het bestand, aan de andere kant ook erbuiten. In het laatste geval betreft het dan jeugdtheatergroepen die in de provincie Groningen gevestigd zijn, of daar in het bijzonder werkzaam zijn, maar niet landelijk opereren en dientengevolge in het bedoelde bestand ontbreken. Voor het onderzoek kan inzicht in de activiteit van deze groepen uiteraard van belang zijn.

Binnen het bestand kan een onderscheid gemaakt worden op basis van de kwaliteit van de produkties die worden uitgebracht door de verschillende groepen. Op zichzelf is dat een moeilijke kwestie, maar in het kader van dit onderzoek bestaan er wel

min of meer bruikbare criteria.

Kwaliteit heeft altijd betrekking op de functie van het betreffende produkt. Het gaat over de wijze waarop en de mate waarin een produkt aan de functie ervan beantwoordt. In een eerdere paragraaf is gebleken dat er een vrij grote consensus bestaat over de functie van het jeugdtheater in deze tijd. De kwaliteit met betrekking tot die functie wordt beoordeeld door adviesraden van de overheden, wat voor een deel van de groepen tot een vorm van subsidiëring leidt.

Pragmatisch gesproken is het dus relevant om bij het in kaart brengen van het jeugdtheateraanbod in de provincie Groningen een onderscheid te maken tussen voorstellingen van:

- . structureel gesubsidieerde groepen
- . op projectbasis gesubsidieerde groepen
- . niet gesubsidieerde groepen

Een tweede mogelijkheid om een onderscheid op het vlak van de kwaliteit te maken is gelegen in de erkenning die groepen ten deel valt. Enerzijds kan hiervoor het lidmaatschap van de Bundeling als criterium gelden, anderzijds de plaats die produkties innemen in het overzicht van het aanbod dat de LOKV jaarlijks aanbiedt in de gidsen 'Programma, kunstaanbod voor kinderen' en 'Programma, kunstaanbod voor jongeren'.

Ongeveer 50 verschillende theatergroepen verzorgen jaarlijks 220 jeugdtheatervoorstellingen in de stad en provincie Groningen. Van deze voorstellingen wordt meer dan de helft door producenten uit Groningen verzorgd, enerzijds door drie Groningse groepen, anderzijds door enkele instellingen voor kunstzinnige vorming.

Van de groepen neemt de Firma Tiptop het grootste aandeel voor zijn rekening. Het is een professioneel gezelschap dat jaarlijks een of twee produkties op de markt brengt. Tiptop werkt met een vaste professionele regisseur en geschoolde acteurs en is de afgelopen seizoenen per produktie gesubsidieerd, aanvankelijk vooral door de Provincies Groningen en Drente, later met name door WVC. De groep wordt in het jeugdtheateraanbod van de LOKV gepresenteerd en is lid van de Bundeling. Van de 75 voorstellingen die de Firma Tiptop per seizoen heeft gespeeld, zijn er jaarlijks ongeveer 25 in Groningen afgezet, wat gelijk staat aan een vijfde van het Groningse aandeel in het totale jeugdtheateraanbod in stad en provincie en aan ruim 12% van het totale aanbod in Groningen.

Een kleinere, maar toch opvallende rol in het Groningse jeugdtheater wordt gespeeld door de groep 'Stiktog', een amateurgezelschap dat zich al sinds jaren toelegt op het brengen van kindertoneel. Stiktog heeft zich hiermee een zekere plaats verworven in het Groningse (basis)onderwijs.

De groep speelt een 20 voorstellingen, in de tweede helft van het seizoen, deels op scholen, deels op kleine podia ten behoeve van scholen. Gedurende de laatste twee seizoenen zijn bijna alle voorstellingen in Groningen gespeeld, waarmee 'Stiktog' goed is voor 15% van het Groningse aanbod.

Een derde Groningse organisatie is 'De vooropleiding theater'. Dit gezelschap maakt in het kader van de (voor)opleiding van

jeugdige spelers en speelsters in beginsel voorstellingen voor een algemeen publiek. Echter, eenmaal per jaar wordt het Sinterklaassprookje uitgebracht, speciaal voor jongeren; tot nu toe gericht op de hoogste klassen van de basisschool, in de toekomst meer de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Van het 'Sinterklaassprookje' zijn in het seizoen '89/90 25 voorstellingen gespeeld in de stad en provincie Groningen.

Naast de produktie van deze drie Groningse 'gezelschappen', wordt er het een en ander aangeboden door het Instituut voor Amateuristische Kunstbeoefening in Delfzijl (IVAK) en de Stichting Kunstzinnige Vorming Groningen (SKVG). In het seizoen '89/90 speelden Ton Brandsen en Els Wennekendonk, als dramadocenten van het IVAK, 34 voorstellingen in de klas. Dit aanbod hangt jaarlijks af van de mate waarin door scholen in Delfzijl en omgeving wordt gereageerd op een voorlopig aanbod van het IVAK. De vraag naar dit soort eigen produkties van het IVAK die in de klas gespeeld kunnen worden, blijkt echter tamelijk hoog en constant te zijn.

De SKVG heeft een soortgelijk aanbod, maar zet minder voorstellingen daarvan af: Ellen Withagen en Maartje de Boer speelden er zes gedurende het afgelopen seizoen.

Ten slotte dient niet helemaal buiten beschouwing gelaten te worden dat er een wisselend aantal van 'kleine zelfstandigen' in deze sector optreedt, die moeilijk te achterhalen zijn, omdat ze weinig over zichzelf openbaar maken en slechts af en toe door afnemers genoemd worden. Het aandeel van deze categorie in het totaal aan jeugdtheatervoorstellingen dat in Groningen wordt gespeeld wordt toch nog geschat op zo'n 10 %.

Zetten we de cijfers op een rijtje:

TOTAAL JEUGDTHEATERVOORSTELLINGEN IN STAD EN PROVINCIE: 220

	abs.	% van Gron. aanbod	% van totale aanbod
AANDEEL GRONINGSE INSTELLINGEN	130	100%	60%
AANDEEL GROEPEN VAN ELDERS:	90		40%
FIRMA TIPTOP	25	20%	12%
STIKTOG	20	15%	9%
VOOROPLEIDING THEATER	25	20%	12%
INSTELLINGEN K.V.	40	30%	18%
OVERIGEN	20	15%	9%

Tabel 1. Het aandeel van Groningse instellingen in het totaal van jeugdtheatervoorstellingen in stad en provincie Groningen.

Duidelijk zal intussen zijn dat we in Groningen te maken hebben met producenten van heel verschillende aard. De verschillen zijn echter niet eenvoudigweg met behulp van de categorieën 'professioneel', 'semiprofessioneel' en 'amateur(istisch)' te verwoorden. De spelers van de Vooropleiding b.v. zijn geen professionals, maar krijgen, als getalenteerde jongeren, wel een professionele scholing, terwijl regie en organisatie van de Vooropleiding ook geprofessionaliseerd zijn. De Vooropleiding wordt in het theaterveld dan ook niet als een amateurgroep beschouwd. Dat geldt wel voor Stiktog, hoewel ook dit gezelschap met een professionele regisseur werkt.

Daar waar Stichtingen voor kunstzinnige vorming voorstellingen produceren en presenteren waarin hun eigen dramadocenten als spelers optreden, doet zich een specifiek probleem voor. Aan de ene kant kan men zich op het standpunt stellen dat hier geen professionele ACTEURS aan het werk zijn, aan de andere kant zal men de (gewezen) dramadocenten de kost moeten geven die in erkende professionele jeugdtheatergezelschappen met succes acteren.

Toch kan men de stichtingen KV als producenten van jeugdtheater wel min of meer onderscheiden van de andere producenten in Groningen, nl. op grond van het feit dat het artistieke karakter van hun product een minder dominante en ook minder autonome rol speelt in (het aanmaken van) de voorstelling dan in het werk van met name de Vooropleiding en Tiptop het geval is.

Als men de professionaliteit van het huidige jeugdtheater mag uitdrukken in het vermogen een hoogwaardig artistiek produkt te creëren - in feite hebben we het dan over de kwaliteit in relatie tot de functie die men aan jeugdtheater toekent, zie hoofdstuk 2 - zouden met enige voorzichtigheid de Firma Tiptop en de Vooropleiding Theater de professionele producenten genoemd moeten worden. Binnen de wat andere functie die dramaconsulenten aan hun voorstellingen toekennen, moet men zonder twijfel ook hun, andere, professionaliteit erkennen.

Misschien wekt het enige verbazing dat bij de Groningse professionele producenten geen gewag is gemaakt van de Voorziening. Insiders weten dat de Voorziening sinds het seizoen 1986/87 geen jeugdtheater meer maakt en het ook niet tot haar taak rekent om het te maken. Daarbij is het belangrijkste argument dat een organisatie als de Voorziening het zich niet kan permitteren om in alle mogelijke richtingen doelen te stellen en te pogen die ook te realiseren. De Voorziening meent zich alleen te kunnen ontwikkelen als producent van theater als er sprake is van een beperkte en samenhangende taakstelling. Het maken van jeugdtheater is bovendien qua productiewijze vreemd aan het maken van theater voor het volwassenencircuit en zou binnen de Voorziening dus als 'Fremdkörper' beschouwd worden. Wel ziet de Voorziening een taak in het ondersteunen van de ontwikkeling van een infrastructuur in het Noorden, o.m. door groepen jeugdige en getalenteerde spelers te begeleiden (in Emmen gebeurt dat bijvoorbeeld) en door de scholing van acteurs in het Noorden mede mogelijk te maken (het zgh. 'Kruithuis-project'),

wellicht mede ten behoeve van het jeugdtheater. Intussen wordt een versterking van het jeugdtheater in Groningen door de Voorziening interessant geacht.

De groepen die van buiten Groningen komen - dat betekent vrijwel altijd uit Amsterdam, heel soms uit Brabant of Gelderland - verzorgen in totaal 90 voorstellingen, dat wil zeggen gemiddeld 2 per producent. Dit gemiddelde is overigens niet erg representatief; In het seizoen '89/90 waren er drie groepen die meer dan drie voorstellingen in Groningen speelden: Wim Zomer(9), Burrp(5) en Hobo(4), samen 20% van het buiten-Groningse aanbod dus. 7 Groepen speelden 3 keer in Groningen. Dit betekent dat een kwart van de groepen van buiten de provincie Groningen de helft van het aanbod verzorgde en dat de overige groepen met een of twee voorstellingen de andere helft voor hun rekening namen. In zijn totaliteit een zeer breed aanbod dus:

4 OF MEER VOORSTELLINGEN	3	groepen
3 VOORSTELLINGEN	7	groepen
1 OF 2 VOORSTELLINGEN	35	groepen
TOTAAL VOORSTELLINGEN 90	door 45	groepen

Tabel 2. Voorstellingen in Groningen door producenten van buiten de provincie.

Al deze producenten worden vermeld in het bestand van het NthI en/of het LOKV. Dat geldt zowel voor de groepen die in de theaters spelen, als voor die welke op scholen en in jongerencentra optreden. Daarmee is een zekere mate van professionaliteit gegarandeerd. Maar om nog een stap verder te gaan: meer dan de helft van deze 45 groepen, te weten 25, behoort tot de selecties die het LOKV voor kinder- en voor jeugdtheater heeft gemaakt en gepresenteerd in de betreffende programmagidsen. Met de kwaliteit van dit aanbod is het dus heel behoorlijk gesteld, zij het dat van alle door de LOKV geselecteerde groepen - dat zijn er 80 in de sector toneel en performances - tweederde deel niet in Groningen te zien is.

Kijken we ten slotte naar de subsidiesituatie van de in Groningen optredende groepen van buiten de provincie.

In het seizoen '89/90 waren er in Nederland 12 jeugdtheatergezelschappen werkzaam op basis van een structurele subsidie (Otterloo, 1989): Amsteltoneel, de Kompaan, Limburgs Jeugdtonel, Maccus, het Meespeeltheater, Nederlands Jeugdtonel, Pssstt, Sirkel, Theaterplatform Utrecht, Teneeter, Wederzijds en de Zwarte Hand.

Daarnaast functioneren enkele gezelschappen als structurele voorziening op basis van jaarlijks verworven projectsubsidies, soms van wisselende overheden: Dodd, Finnissj, Firma Tiptop en Theater na Water.

Van deze 15 groepen (Tiptop blijft hier uiteraard buiten beschouwing) spelen alleen het Amsteltoneel, Finnissj en de Zwarte Hand met een zekere regelmaat in Groningen, zo'n 3

voorstellingen per jaar. Van de andere groepen brengen Maccus, Pssst, Theaterplatform Utrecht en Teneeter jaarlijks een voorstelling in het Grand Theatre of het Kruithuis.

De produkties van tal van andere groepen kunnen even boeiend zijn als die van de hier genoemde 15 gezelschappen - al was het alleen maar doordat er nog andere projecten gefinancierd worden met geld van de rijksoverheid - maar als we aannemen dat genoemde groepen in zekere zin een substantieel deel van de top van het Nederlands jeugdtheater vormen, is het ook zinvol om te beseffen dat slechts de helft daarvan jaarlijks in Groningen te zien is, vaak slechts een keer.

3.3. DE PLAATS VAN HANDELING

Een tweede invalshoek van waaruit de situatie van het jeugdtheater in Groningen in kaart kan worden gebracht, is de vraag naar de plaats waar voorstellingen worden aangeboden.

We hebben daarbij van doen met drie verschillende hoofdgroepen:

- . specifieke theateraccommodaties
- . instellingen voor sociaal-cultureel werk
- . scholen.

Let wel! Het betreft hier niet de instellingen die voor de organisatie van de voorstellingen tekenen, maar de ruimtes waarin de voorstellingen kunnen worden bezocht. In beginsel is het mogelijk dat schouwburgen voorstellingen op scholen organiseren of dat bibliotheken het bezoek aan een schouwburg regelen. De organisatie van voorstellingen komt echter in paragraaf 3.4. aan de orde.

3.3.1. VOORSTELLINGEN IN THEATERACCOMMODATIES.

In de stad Groningen bieden de volgende vier theaters min of meer regelmatig jeugdtheatervoorstellingen aan:

- . Grand Theatre
- . Kruithuis
- . Oosterpoort
- . Prinsentheater

Ook door de specifieke theateraccommodaties in de rest van de provincie wordt regelmatig jeugdtheater aangeboden, te weten:

- . Delfzijl - De Molenberg
- . Hoogezand - Het Kielzog
- . Stadskanaal - Geert Teis Centrum
- . Veendam - Veenlust
- . Winschoten - De Klinker

De aantallen voorstellingen en verkochte plaatsen die hieronder genoemd zullen worden zijn gebaseerd op de gegevens die door de schouwburgen en culturele centra zelf verstrekt zijn over de seizoenen '88/89 en '89/90. Omdat die gegevens niet altijd volledig waren, moet soms met een schatting worden volstaan. Het beeld dat daaruit ontstaat is echter zeker representatief voor het aanbod in de theateraccommodaties.

IN DE STAD neemt het KRUIHUIS het grootste aantal jeugdvoorstellingen voor zijn rekening, nl. zo'n 20 per seizoen. Voor deze voorstellingen worden in totaal ongeveer 1000 kaartjes verkocht. Een goede tweede is het GRAND THEATRE met 15 voorstellingen per jaar voor in totaal 1200 bezoekers. DE OOSTERPOORT verzorgt slechts een klein aantal voorstellingen, zo'n vijf per seizoen, maar voor relatief veel publiek; het betreft nl. grootschalig jeugdtonaal waarvoor gemiddeld 400 toeschouwers per voorstelling warm lopen, een totaal publiek van 2400 dus.

Het PRINSENTHEATER ten slotte biedt slechts enkele voorstellingen per jaar aan, twee tot drie waarvoor gemiddeld een honderd toeschouwers belangstelling tonen. In het seizoen '89/90 heeft de Vooropleiding Theater in het Prinsentheater een reeks voorstellingen gegeven van 'Mannen van maandag'; die voorstelling werd 14 keer gespeeld voor bijna 1100 toeschouwers. Een dergelijke reeks moet, gezien het beleid van het Prinsentheater, echter als een incident beschouwd worden.

Kijken we vervolgens naar het beeld in de provincie, voorzover het de theateraccommodaties betreft.

De theaters van WINSCHOTEN, DELFZIJL, maar vooral van VEENDAM vallen op door hun relatief grote aantallen toeschouwers, resp. 3500, 3300 en 5800. HOOGEZAND valt wat uit de toon, maar daarbij moet in aanmerking worden genomen dat in 'Het Kielzog' vrij veel andere soorten jeugdtheater aan het onderwijsveld worden aangeboden; de genrespreiding is er tamelijk groot. Overigens geldt iets dergelijks voor de 'Klinker', zij het daar in het bijzonder voor poppentheater: Voor 6 produkties (in ruim 20 voorstellingen) worden bijna 3000 kaartjes verkocht.

Als het om aantallen voorstellingen en toeschouwers gaat kan de situatie in het Geert Teis Centrum als een gemiddelde worden beschouwd. In schema ziet dit er als volgt uit:

	PRODUKT.	VOORST.	BEZETTE PLAATSEN
STAD GRONINGEN			
Kruithuis	20	20	1000
Grand Theatre	10	15	1200
Oosterpoort	5	5	2400
Prinsentheater	3	16	1200
TOTAAL STAD	38	56	5800
PROVINCIE GRONINGEN			
Delfzijl (Molenberg)	10	11	3300
Hoogezand (Kielzog)	2	5	1500
Stadskanaal (GTC)	6	11	2500
Veendam (Veenlust)	10	16	5800
Winschoten (Klinker)	10	15	3500
TOTAAL PROVINCIE	38	58	16600

Tabel 3. Produkties, voorstellingen en verkochte kaartjes in theateraccommodaties in Stad en Provincie.

In een eerste vergelijking tussen stad en provincie valt op dat er in de stad en in de provincie ongeveer evenveel produkties en voorstellingen daarvan geprogrammeerd worden, dat echter in de provincie bijna drie maal zoveel toeschouwers komen kijken.

Overigens wordt het beeld ietwat vertekend door twee langere reeksen die in de stadtheaters zijn gespeeld in het seizoen '89/90. De Firma Tiptop speelde zes keer achter elkaar 'Een Viking met een slangetong' in het Grand Theatre en De Vooropleiding Theater trad maar liefst 14 keer op in het Prinsentheater met 'Mannen van Maandag'. Als deze reeksen niet worden meegeteld, kunnen er slechts 40 voorstellingen voor de stad genoteerd worden. Een dergelijk beeld is niet realistischer, maar beantwoordt wel aan het feit dat het aanbieden van meer voorstellingen van een produktie in de provincie gebruikelijker is dan in de stad.

Dat er in de provinciale accommodaties zoveel meer toeschouwers te vinden zijn heeft aan de ene kant te maken met het feit

dat in de stad relatief meer kleinschalige produkties worden aangeboden, aan de andere kant met het feit dat in de provincie de afname van de voorstellingen door het onderwijsveld veel sterker georganiseerd is dan in de stad.

3.3.2. VOORSTELLINGEN IN SOCIAAL-CULTURELE INSTELLINGEN

In het verleden zijn er in een aantal openbare BIBLIOTHEKEN in de provincie Groningen jeugdtheatervoorstellingen gespeeld.

Firma Tiptop speelde er bijvoorbeeld zeer regelmatig.

Uit een telefonische enquête onder alle openbare bibliotheken in stad en provincie is echter gebleken dat er op dit moment van een noemenswaardig aanbod in deze sector geen sprake meer is. Met name bezuinigingen in het bibliotheekwezen schijnen hiervan de oorzaak te zijn.

In DORPSHUIZEN en JEUGDSOZEN wordt vrijwel geen jeugdtheater aangeboden. Of men verwacht niet dat de bezoekers er belangstelling voor zullen hebben, of men acht de prijs die betaald moet worden veel te hoog. Bovendien zijn veel van deze instellingen nauwelijks of niet bekend met het jeugdtheateraanbod. Het enige (betaalbare) alternatief dat in dorpshuizen wel wordt aangetroffen is een clown of goochelaar om de kleintjes te vermaken.

Her en der in de provincie bevinden zich instellingen voor SOCIAAL-CULTUREEL WERK die over een eigen podium beschikken, bijvoorbeeld 'Multifunctioneel Centrum 't Buurhoes' in Ten Boer, 'De Breede' in Winsum of 'De Oude Ulo' te Leek.

Slechts enkele van deze 'zalen' doen structureel iets aan jeugdtheater, met name 'De Barak in Haren en in mindere mate 'De oude Ulo' in Leek.

De Barak programmeert een viertal kindertheatervoorstellingen, voor in totaal zo'n 250 à 300 toeschouwers (Daarnaast wordt echter ook poppentheater structureel aangeboden), terwijl de Oude Ulo jaarlijks ongeveer twee jeugdtheatervoorstellingen aanbiedt voor een kleine 50 toeschouwers per voorstelling.

Enkele van dit soort accommodaties worden gebruikt voor voorstellingen die door derden worden georganiseerd; dat geldt b.v. voor 'De Burcht' in Grijpskerk, waar één à twee keer per jaar een voorstelling voor en door een school wordt georganiseerd. Hetzelfde gebeurt in 't Buurhoes' in ten Boer. Gezien de veelsoortigheid van de accommodaties binnen deze categorie is het niet mogelijk een compleet beeld te geven van het aantal produkties, voorstellingen en toeschouwers in deze sector. Geschat wordt dat binnen de hele sector van het sociaal-cultureel werk ongeveer 40 voorstellingen worden gespeeld voor een 2800 toeschouwers. Het grootste deel hiervan heeft plaats in kleine, alternatieve accommodaties.

3.3.3. VOORSTELLINGEN OP SCHOOL

Ondanks het feit dat een groot aantal theatergroepen er de voorkeur aan geeft om in theateraccommodaties op te treden, worden er jaarlijks toch nog heel wat voorstellingen in aula's, gymnastieklokalen en klassen gepresenteerd. Dat geldt dan vooral voor de basisscholen.

Van alle basisscholen haalt 15% , dat wil zeggen een 60 scholen, een keer per jaar een jeugdtheaterproduktie op school. In totaal komen op die manier ongeveer 4000, vooral jongere kinderen met toneel in aanraking.

Dit is overigens slechts een klein deel van wat er door leerlingen van basisscholen aan toneelvoorstellingen bekeken wordt. Ongeveer 40% van de scholen bezoekt jaarlijks een voorstelling in een van de grote theateraccommodaties, 10% in een kleine lokale 'zaal' en de overige 35% doet niets of vrijwel niets aan jeugdtheater.

Enerzijds vormen deze getallen een factor in de gegevens die in de paragrafen 3.3.1 en 3.3.2. zijn gepresenteerd, anderzijds wijzen ze al enigzins vooruit naar paragraaf 3.5. waarin de cijfers worden geordend naar de wijze waarop voorstellingen worden georganiseerd.

Door scholen voor voortgezet onderwijs worden duidelijk minder voorstellingen op school georganiseerd. Van de 90 instellingen zijn er slechts enkele die weleens een theatervoorstelling op school laten komen, met name voor de onderbouw.

In de praktijk gaat het dan eigenlijk om maar een gezelschap dat in Groningen met enige regelmaat ook op scholen optreedt, Theater Wim Zomer, dat op twee of drie scholengemeenschappen in totaal zo'n 9 voorstellingen speelt voor een 800 toeschouwers.

Zo komen we tenslotte weer uit bij de ruim 200 jeugdtheatervoorstellingen die jaarlijks in Groningen worden gespeeld, dit keer geordend naar de plaats waar dat gebeurt.

Vatten we de cijfers in een tabel samen:

	STAD	PROVINCIE
THEATERACCOMMODATIES	56(5800)	58(16600)
BASISSCHOLEN	11(700)	49(3300)
SCHOLEN VOORTGEZET ONDERWIJS	3(350)	7(550)
OVERIGE ACCOMMODATIES	5(400)	35(2400)
TOTAAL	75(7250)	149(22850)

Tabel 4. Jeugdtheatervoorstellingen naar de plaats waar ze worden gespeeld. Tussen () staan de bezoekcijfers.

Ter toelichting dienen bij deze tabel nog twee opmerkingen gemaakt te worden:

. Het betreft hier aantallen voorstellingen en geen verschillende produkties. Dat is niet alleen , zoals we al gezien hebben, van belang voor het verschil tussen het aanbod van stadsaccommodaties en theaters in de provincie, maar ook voor een goed begrip van het jeugdtheater op scholen voor voortgezet onderwijs. De betreffende voorstellingscijfers verwijzen naar slechts een of twee verschillende produkties.

. Alleen voor de voorstellingen op basisscholen geldt dat vrijwel iedere voorstelling op en voor een andere school gespeeld wordt; dit in tegenstelling tot de voorstellingen in de andere categorieën waarbij nl. het aantal voorstellingen een veelvoud vormt van het aantal verschillende ruimtes waarin ze worden gebracht.

3.4. DE ORGANISATIE VAN JEUGDTHEATERVOORSTELLINGEN

Wat er aan jeugdtheater geproduceerd wordt, bereikt langs verschillende wegen al dan niet het publiek.

De belangrijkste organisatoren van jeugdtheatervoorstellingen zijn:

- . De specifieke theateraccommodaties
- . Basisscholen
- . Alternatieve accommodaties

Dat we hier op dezelfde categorieën stuiten als in de vorige paragraaf, zal geen verbazing wekken. Het gaat in dit geval echter niet om de plaats waar voorstellingen zich afspelen, maar om de vraag wie ze organiseert en hoe dat gebeurt.

Daarbij kunnen de volgende modellen onderscheiden worden:

1. THEATERACCOMMODATIES bieden VRIJE VOORSTELLINGEN aan.
2. THEATERACCOMMODATIES bieden het ONDERWIJSVELD keuzemogelijkheden. Intekening bepaalt het uiteindelijke aanbod.
3. THEATERACCOMMODATIES EN ONDERWIJS maken samen een selectie die voor alle deelnemende scholen geldt.
4. SCHOLEN organiseren ZELF een voorstelling, al dan niet samen, in school of in een kleine accommodatie.
5. ALTERNATIEVE ACCOMMODATIES organiseren VRIJE VOORSTELLINGEN.

Ten slotte dient er apart aandacht besteed te worden aan het bemiddelingswerk dat sinds het seizoen '89/90 in deze door de Stichting Kunstzinnige Vorming Groningen wordt verricht. Dit moet vooral in samenhang met de onder punt 4 genoemde organisatievorm worden gezien.

Ad 1. VRIJE VOORSTELLINGEN IN DE THEATERACCOMMODATIES.

Van de 58 voorstellingen die in de specifieke theateraccommodaties in de provincie worden gespeeld zijn er 15 als vrije voorstellingen aan te merken. Alle vijf accommodaties programmeren enkele van deze vrije voorstellingen. Per schouwburg of cultureel centrum worden ze nooit in serie gespeeld. Wel komt het af en toe voor dat een produktie in twee verschillende theaters staat.

In de stad Groningen treffen we een volstrekt andere situatie aan: Vrijwel alle 56 voorstellingen moeten in beginsel als vrije voorstellingen gezien worden; wat overigens niet betekent dat er geen contacten met structurele afnemers zouden bestaan. Ook in de stad wordt het onderwijsveld benaderd door de theaters, maar veel meer dan in de provincie ligt dat in de sfeer van het onder de aandacht brengen van het al vastgelegde aanbod.

Opmerkelijk in dit verband zijn twee reeksen van vrije voorstellingen - 14 keer 'Vooropleiding' in het Prinsentheater en 6 keer Firma Tiptop in het Grand Theatre - die beide volledig uitverkocht waren. Bij de eerste van deze twee reeksen was in feite niet echt sprake van vrije voorstellingen. Het merendeel ervan was bij voorbaat door de Vooropleiding aan scholen verkocht.

Ad 2. KEUZEMOGELIJKHEDEN VOOR HET ONDERWIJSVELD

De Klinker in Winschoten hanteert het model waarin het theater een aantal produkties voorselecteert en de scholen vervolgens verzoekt de belangstelling voor deze voorstellingen kenbaar te maken. Op grond van de intekening worden de voorstellingen dan vastgelegd, waarbij het regelmatig voorkomt dat een programma drie of vier keer achter elkaar gespeeld moet worden om aan de vraag te voldoen, maar ook wel dat een produktie niet naar Winschoten gehaald kan worden omdat er te weinig belangstelling voor bestaat.

De Molenberg in Delfzijl gaat op een vergelijkbare wijze te werk, zij het dat sinds kort een vertegenwoordiging van het onderwijsveld de produkties mee uitzoekt die aan de scholen zullen worden aangeboden.

Ad 3. SAMENWERKING ACCOMMODATIES EN ONDERWIJSVELD.

Ook voor deze wijze van organiseren, waarbij van een nauwere samenwerking tussen accommodatie en onderwijsveld sprake is, moeten we naar de provinciale theaters toe. Het is er zelfs het meest toegepaste model. Hoogezand lijkt hier het verst in te gaan:

Alle Londogelden van de basisscholen in de gemeente worden bij elkaar gelegd; de gemeente doet daar nog eens 10.000 gulden bij en van dat totaal bedrag bezoeken alle deelnemende scholen een aantal voorstellingen in 't Kielzog. Deze voorstellingen worden gekozen door een commissie die bestaat uit vertegenwoordigers van het onderwijsveld en van 't Kielzog.

Ook in Stadskanaal en Veendam bestaat zo'n nauwe samenwerking tussen de theaters en het basisonderwijs. Zowel ten behoeve van de programmering van jeugdtheatervoorstellingen voor scholen in Veenlust als in het Geert Teis Centrum bestaan culturele commissies waarin het onderwijsveld nadrukkelijk vertegenwoordigd is. In beide gemeenten nemen dan ook vrijwel alle scholen deel aan het programma dat door deze commissies wordt opgesteld. De financiële basis wordt gevormd door de Londogelden.

Ad 4. SCHOLEN ORGANISEREN ZELF VOORSTELLINGEN

Als scholen zelfstandig (het bezoek aan) voorstellingen organiseren, betekent dat in de eerste plaats dat zij niet een keuze maken uit het schoolvoorstellingenaanbod van een accommodatie in de omgeving, maar dat zij zelf, op basis van wat PRODUCENTEN aanbieden, een voorstelling plannen.

De 60 voorstellingen die jaarlijks op de scholen zelf gespeeld worden, komen over het algemeen langs deze weg tot stand; daarnaast organiseert een aantal scholen - soms samen - voorstellingen in een nabijgelegen kleine accommodatie. Het aantal voorstellingen dat op deze laatste manier georganiseerd wordt, ligt tussen de twintig en de dertig.

Een uitgekristalliseerde situatie op het gebied van de organisatie van voorstellingen op school, doet zich in de gemeente Haren voor: 9 basisscholen leggen hun Londogelden bij elkaar en van dit totaal organiseert een commissie voor alle deelnemende scholen een aantal theateractiviteiten. Hetzelfde model dus als dat in Hoogezand, echter met dit verschil dat in Haren de voorstellingen OP SCHOOL plaats vinden.

Een bijzonder interessante ontwikkeling in verband met het zelfstandig organiseren van voorstellingen door scholen is het op gang komen van de ondersteuning door de Stichting Kunstzinnige Vorming Groningen geweest. Sinds de tweede helft van het seizoen 1989/90 stelt de provincie gelden ter beschikking om afnemers van jeugdtheater tot voor de helft tegemoet te komen in de kosten. De bemiddeling op basis van deze subsidie wordt georganiseerd door de SKVG, waarmee de provincie hiertoe een "driejarig experiment is aangegaan, om de gemeentes wat te helpen", in de woorden van een beleidsmedewerker van de provincie. Daarmee wordt verwezen naar de toedeling van verantwoordelijkheden zoals die in het

advies van Zeevalking (1985) werd geformuleerd, waarbij de provincies verantwoordelijk werden voor het in stand houden van jeugdtheaterproductie en de gemeenten voor huisvesting, bijkomende faciliteiten en afname van de produkten moesten zorgdragen, wat dit laatste dan ook precies moge inhouden.

Intussen blijkt uit reacties van veel betrokkenen waardering voor de uitgave 'klasse podium' waarin het aanbod van de stichting op het gebied van de receptieve kunstzinnige vorming werd gepresenteerd in het najaar van 1989. Ruim vijftien verschillende produkties binnen het theaterdomein worden middels deze gids aangeboden, waaronder acht toneelprodukties. Afgezien van de mogelijkheid om tot 50% reductie op de uitkoopsom te krijgen via de provinciale subsidieregeling voor deze - en eventuele soortgelijke - voorstellingen op school of in kleine accommodaties, vormt een dergelijk gestructureerd aanbod in veel gevallen ook een stimulans voor mogelijke afnemers om toneel naar school te halen. De begeleiding die de SKVG daarbij biedt is bovendien voor tal van scholen niet onaantrekkelijk. In ieder geval werden in de maanden april, mei en juni 35 voorstellingen via de SKVG georganiseerd, waarvan 13 in het genre toneel.

Overigens is in samenwerking met de SKVG ook in de stad Groningen een begin gemaakt met het stimuleren van de afname van voorstellingen, middels het project 'Cultuur op school'. Zowel voor het basis- als voor het voortgezet onderwijs wordt door de gemeente op het door de provincie gesubsidiëerde SKVG-aanbod voor de stadsscholen een extra subsidie gegeven.

Ten slotte dient in dit verband ook melding te worden gemaakt van de wijze waarop veel basisscholen in Delfzijl en omgeving gesteund worden in het organiseren van toneel op school. Het Instituut voor Kunstzinnige Vorming N.O.Groningen (IVAK) biedt jaarlijks aan alle scholen in de omgeving een soort introductieprogramma aan op alle gebieden van de kunstzinnige vorming. Het betreft korte presentaties, bedoeld voor in de klas, verzorgd door docenten van het IVAK. De scholen tekenen op het aanbod in. De toneelvoorstelling die op deze manier eenvoudig naar school gehaald kan worden, wordt zo'n 35 keer per jaar gevraagd.

Ad 5. VRIJE VOORSTELLINGEN IN ALTERNATIEVE ACCOMMODATIES

Slechts enkele kleinere accommodaties in de provincie Groningen programmeren min of meer structureel vrije voorstellingen voor de jeugd. Meestal immers gaat het om voorstellingen die door of samen met het onderwijsveld zijn georganiseerd.

Een uitzondering kan gemaakt worden voor een enkele accommodatie, bij voorbeeld 'De Oude Ulo' in Leek, of een buurtcentrum in de stad Groningen, maar vooral voor 'De Barak' in Haren. Deze laatste instelling programmeert binnen een totaal theateraanbod voor de jeugd dat varieert van 8 tot 15 voorstellingen per seizoen in ieder geval 4 voorstellingen in het genre jeugdtoneel. Daarnaast vooral veel poppentheater.

Als we het totaal aan jeugdtheatervoorstellingen ordenen naar wijze van organiseren, ontstaat het volgende beeld:

	PROVINCIE	STAD
VANUIT THEATERACCOMMODATIE		
Vrije voorstellingen	15	41
Met intekening	22	15
Gezamenlijke organisatie met scholen	21	-
VANUIT SCHOLEN		
zelfstandig	25	10
op basis van aanbod KV	50	5
ALTERNATIEVE ACCOMMODATIES		
vrije voorstellingen	16	4
TOTAAL	149	75

Tabel 5. Aantallen jeugdtheatervoorstellingen in stad en provincie Groningen, vanuit het oogpunt van organisatie.

3.5. HET PUBLIEK

Het enige onderscheid dat in dit onderzoek met betrekking tot de 30.000 jeugdige toeschouwers in Groningen gemaakt kan worden is een onderscheid naar leeftijd van de doelgroepen zoals de producenten dat maken. En ook dat is nog heel lastig; vooral omdat aan de ene kant de theatermakers elkaar overlappende categorieën gebruiken - bij voorbeeld van 8 tot 12 jaar, 4 jaar en ouder of van 7 tot 77 - omdat aan de andere kant verspreiders en afnemers het niet altijd met de categorisering van de producenten eens zijn of vinden dat de producenten soms te slordig met de leeftijden omspringen.

Toch een poging tot enig onderscheid, die alleen gebaseerd kan zijn op de opgave van de theatermakers in deze.

Een ding is duidelijk: specifiek jeugdtheater voor jongeren vanaf 13 jaar wordt weinig gemaakt en even weinig in Groningen gepresenteerd. Van de 50 producenten die in Groningen optreden zijn er hooguit 10 die voorstellingen maken speciaal voor die leeftijdsgroep. Dat zijn overigens vrijwel altijd groepen die daarnaast ook programma's voor jongere kinderen maken.

Behalve deze 10 is er een groep van ongeveer 15 producenten die soms voorstellingen maken voor iedereen vanaf een bepaalde leeftijd. In een aantal gevallen zijn deze voorstellingen ook inderdaad voor alle leeftijden interessant, in andere gevallen zijn ze toch bij uitstek geschikt voor de eerste jaren vanaf de startleeftijd.

In de derde plaats zijn er voorstellingen die bedoeld zijn voor kinderen in de laatste jaren van de basisschool en in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs.

In Groningen geldt dat voor sommige voorstellingen van de Firma Tiptop en voor het sinterklaassprookje van de Vooropleiding Theater. Maar ook groepen als Wim Zomer, Peter

Pan, Pssstt en Finnish brengen wel dergelijke produkties uit. Het overgrote deel van de voorstellingen die in Groningen gespeeld worden zijn echter voorstellingen voor kinderen tot 12 jaar.

Binnen die grote groep kunnen nog enkele onderscheidingen worden aangebracht.

In de totale produktie van Groningse bodem is een redelijk aantal voorstellingen ten behoeve van jonge kinderen voorhanden, vooral dankzij het aanbod van het IVAK, dat nl. speciaal voor de eerste vier (vijf) groepen van de basisschool is gemaakt. Toch zullen van de kinderen tussen de 4 en 12 jaar de toeschouwers van 8 jaar en ouder het gemakkelijkst iets van hun gading vinden in zowel het aanbod dat door Groningse groepen wordt voortgebracht als in de totale produktie van de groepen van elders.

Samenvattend zou kunnen worden opgemerkt dat wie onder 7 is of boven de 13, van het jeugdtheater op dit moment niet zoveel te verwachten heeft.

4. WAT AANBIEDERS VRAGEN EN VRAGERS BIJEDEN.

4.1. INLEIDING

Hoe mooi zijn getallen.

Het staat er toch maar: in Groningen 220 voorstellingen voor 30.000 jonge toeschouwers en dan nog gespreid over de stad en de provincie. Wat wil je nog meer. Dat wordt in dit en het volgende hoofdstuk nagegaan: of de verschillende betrokkenen - producenten, theaterdirecties en publiek - meer willen, of minder, waarvan en hoe.

In dit hoofdstuk zal het dan vooral over de aard en hoeveelheid van de voorstellingen zelf gaan, in het volgende over de wijze waarop de distributie en receptie is georganiseerd.

4.2. STANDPUNTEN VAN THEATERMAKERS.

De verschillende instanties die in Groningen jeugdtheater brengen, de Firma Tiptop, Stiktog, de Vooropleiding theater en twee instellingen voor kunstzinnige vorming formuleren hun bedoelingen op basis van het belang dat kinderen bij theater kunnen hebben.

TIPTOP spreekt van een combinatie van amusement, plezier en het doorbreken van vaste patronen door het aanspreken van de fantasie. Daarnaast zelfs van het spelen voor kinderen en volwassenen met het oog op de mogelijkheid dat daardoor ook bij de laatsten vaste (opvoedings)patronen niet onwankelbaar hoeven te blijven.

Door te spelen wil de Firma Tiptop kinderen de ruimte geven om tot keuzes te komen en hen in dat proces ondersteuning bieden. Dit alles overigens onder het motto: Weg van het realisme!

In de afgelopen seizoenen heeft Tiptop 80 voorstellingen per jaar gespeeld, zowel in grote en kleine theaters als in scholen en bibliotheken. Men wil echter toe naar 120 voorstellingen per seizoen, met name in theaters en scholen, waarbij belang wordt gehecht aan voor- en nawerk op de scholen; niet zozeer omdat een voorstelling niet zelfstandig zou kunnen functioneren, maar eerder om enerzijds de kinderen optimaal te laten profiteren van de theatrale ervaring, anderzijds om de band tussen school en gezelschap te versterken.

STIKTOG, het tweede jeugdtheatergezelschap speelt weliswaar op amateurbasis, maar dat vormt geen beletsel om in de toekomst te kijken en doelstellingen te formuleren.

Stiktog wil naar zo'n 30 voorstellingen per jaar, "dicht bij de kinderen". Vandaar dat de groep vooral op school wil spelen, eventueel in kleine accommodaties als scholen zelf geen geschikte ruimte hebben. Stiktog wil met eenvoudige middelen werken en zo mogelijk de kinderen mee laten spelen.

Op de scholen is het contact met de kinderen makkelijker te leggen, er is nauwelijks een drempel voor de kinderen en ook de aandacht en betrokkenheid van de onderwijzer is er groter.

Dit laatste wordt van groot belang geacht, met name als er in projectverband gewerkt kan worden, wat de voorkeur van Stiktog heeft.

Overigens wordt door de groep opgemerkt dat veel leerkrachten nog vooral het 'gespeelde verhaal' verwachten van groepen die

op school komen, terwijl Stiktog zelf de aantrekkelijkheid van de voorstellingen meer en meer zoekt in het visuele aspect.

De VOOROPLEIDING THEATER maakt zoals gezegd in beginsel voorstellingen voor een volwassen publiek, met uitzondering van 'het Sinterklaasprookje', dat in december en januari gespeeld wordt. Enerzijds wil de VOT hierin thema's aan de orde stellen die de toeschouwers stof tot nadenken geven, anderzijds is het de bedoeling de toeschouwers te confronteren met niet alledaagse vormen van verbeelding van deze thema's; dit o.m. als een reactie op het 'televisie-realisme'. Voor de VOT is de theaterzaal even geschikt als de school, mits er in beide situaties een goed contact met de toeschouwers mogelijk is.

De twee instellingen voor kunstzinnige vorming die eigen produkties op de scholen brengen (IVAK en SKVG), hebben daarmee toch ietwat andere bedoelingen dan de andere drie producenten. Beide willen in de eerste plaats kinderen in contact brengen met theater, de kunstvorm presenteren en, zoals Jan Bolt van de SKVG het zegt "laten zien wat je ermee kunt doen". Daarnaast wordt er belang aan gehecht dat ook de leerkrachten oog krijgen voor de mogelijkheden die het theater biedt in het onderwijs.

Met name het IVAK merkt ten slotte op dat er steeds meer vraag komt naar de klein gemonteerde - veelal gratis aangeboden - presentatie, maar dat men daaraan niet kan blijven voldoen.

4.3. HOE THEATERDIRECTIES EROVER DENKEN.

(Te) veel aanbod roepen de theaterdirecteuren bijna in koor. "Van veel groepjes weten we niets" horen we in Veendam en Stadskanaal en bij het Kruithuis/de Oosterpoort wordt zelfs gewag gemaakt van 'veel troep'. Het is dus niet verwonderlijk dat de meeste theaterdirecties redelijk tevreden zijn over de wijze waarop zij aan de vraag kunnen voldoen. "Het aanbod van 't Kielzog sluit aan op de vraag", Gerard Schenk merkt op dat er in de Klinker genoeg geprogrammeerd wordt - juist mede "dankzij het grote en interessante aanbod" - en in Veenlust worden geen grote beleidsveranderingen verwacht omdat "in de vraag wordt voorzien"; misschien wel wat meer aandacht voor andere genres. Veel van de keuzes die gemaakt worden om tot dit 'sluitende' aanbod te komen, zijn gebaseerd op "de goede naam van gezelschappen" en op informatie van collega's".

Een derde overeenkomst tussen in het bijzonder de theaters in de provincie, is dat er teveel 'moeilijke', 'abstracte' of 'experimentele' voorstellingen worden aangeboden, waarmee de theatermakers "over de hoofden van het publiek in de provincie heen spelen". Het moet wel leuk blijven.

En ten slotte zijn de meeste theaterdirecties het eens over hun bedoelingen met jeugdtheater: het jeugdige publiek kennis laten maken met theater. Voor velen is dat met het oog op de ontwikkeling van een nieuw publiek. Men wil de kinderen aan het gebouw laten wennen en zich daar thuis laten voelen. Een vertegenwoordigster van de theatercommissie voor de schoolvoorstellingen in Geert Teis rept zelfs van het aanleren

van "theatermanieren, het ophangen van de jasjes e.d.". Voor Schenk - en wellicht ook voor een aantal van zijn collega's - betekent het kennis laten maken met theater ook nadrukkelijk de kinderen de verbeeldende kracht van het theater laten ervaren, al kan dat voor hem, als theaterdirecteur, eigenlijk alleen maar in het theater zelf. Een probleem daarbij wordt soms gevormd door "een gebrek aan betrokkenheid bij de leerkrachten, die soms zelfs vergeten dat er een voorstelling was afgesproken".

Toch zijn er ook nog wel verschillen in praktijk of opvattingen in de diverse theaters aan te geven.

Waar in het algemeen gesproken het aanbod in de stad niet zo veel afwijkt van dat in de provincie, neemt het Grand Theatre een bijzondere positie in. Het 'Grand' stelt zich nadrukkelijk op het standpunt van het belang van de theatrale ervaring, zonder daarbij aan de opbouw van een toekomstig publiek te refereren. Bovendien worden er in beginsel geen traditionele voorstellingen geprogrammeerd, maar juist die produkties waarin de theatertaal opnieuw onderzocht wordt.

En ten slotte is het Grand Theatre van mening dat er voldoende publiek - en uiteraard ook aanbod - is om meer te programmeren, zou het dat ook graag doen, ware het niet dat men daarvoor over te weinig geld beschikt.

Tussen de jeugdtheaterprogramma's van de provinciale schouwburgen en culturele centra blijven uiteraard ook verschillen bestaan die gebaseerd zijn op persoonlijke voorkeuren van de directies. In het totale aanbod van de Klinker neemt poppentheater een vooraanstaande plaats in; in 't Kielzog streeft men naar een brede spreiding over de genres, evenals in het Geert Teis Centrum. Op (de continuïteit van) het aanbod van jeugdtheater in enge zin is dit uiteraard van invloed.

Door verscheidene directies wordt ten slotte opgemerkt dat het aanbod voor boven de 13 jaar erg schraal is, terwijl daar wel degelijk een markt voor bestaat (Oosterpoort/ Kruithuis en GTC).

4.4. WAT VINDT HET PUBLIEK ERVAN.

Het ene publiek is het andere niet, maar een groot gedeelte van het publiek wordt in ieder geval gevormd door kinderen van 4 tot 12 jaar die in schoolverband naar een voorstelling kijken; 70% van het publiek is op die manier georganiseerd. Belangrijk is het dus om te weten wat de basisscholen van het jeugdtheater vinden, wat ze ervan verwachten en wat ze er aan te bieden hebben.

Als het gaat om de bedoelingen die basisscholen hebben met het bezoeken of laten komen van theater, kan er moeilijk van een homogene opvatting gesproken worden: alle mogelijke doelstellingen worden geformuleerd, van "verwondering wekken" en "kinderen confronteren met andere ideeën" tot "kennismaken met het verschijnsel theater" en "voorbereiden op het latere schouwburgbezoek". Een derde deel van de scholen die iets aan toneel doen stelt belang in de "prikkeling van de fantasie" en het "vertoeven in een totaal andere wereld". Het grootste deel

van de leerkrachten formuleert echter heel algemene doelen in de zin van "algemene vorming", "educatieve waarde" en "het hoort bij de taak van de scholen om de kinderen met cultuur in aanraking te brengen". (Volgens een klein aantal basisscholen behoort dit laatste overigens tot de taak van de ouders/verzorgers).

Hoewel de zorg van de scholen voor genoemde taak vaak geformaliseerd is in de poging om elk jaar de leerlingen een voorstelling voor te zetten (bij voorkeur aan alle groepen), wordt de indruk gewekt dat daarmee de behoefte van de leerkrachten aan theater voor de leerlingen in veel gevallen bevredigd is: over een poging tot integratie in het onderwijs wordt in ieder geval door de scholen die naar de theateraccomodaties gaan, weinig gesproken, terwijl tegelijkertijd een groot deel van de leerkrachten vrij veel moeite moet doen om zich te herinneren welke voorstellingen gezien zijn.

Over het algemeen, en dat ligt voor de hand, worden de voorstellingen die op school zelf te zien zijn, minder als incident beschouwd dan die waarvoor men een theater bezoekt.

Met nadruk: over het algemeen, want ook de tegenovergestelde situatie komt meer dan eens voor.

Door een behoorlijk aantal scholen wordt een uitgesproken waardering aan de dag gelegd voor voorstellingen waarbij van een sterk contact tussen spelers en toeschouwers sprake is.

Stiktog wordt o.a. om die reden zeker gewaardeerd en ook de grote vraag naar de produktie van het IVAK in en om Delfzijl is hiermee te verklaren.

Als een voorstelling aansluit bij thema's die op school aan de orde zijn is dat voor veel scholen een pluspunt, mits de voorstelling (vaak wordt bedoeld: het verhaal) boeiend, "meeslepend" blijft voor de kinderen en niet te veel afstand neemt van hun belevingswereld.

Dat over dit laatste de leerkrachten en hun leerlingen het niet altijd eens zijn blijkt wel uit een korte evaluatie van een voorstelling van de Vooropleiding op een basisschool:

"Naar mannen van Maandag" hebben groep 1 en 2 uiteindelijk niet gekeken n.a.v. een recensie. Het woordgebruik was te grof, de aankleding niet goed; mannen waren b.v. verkleed als vrouwen, de inhoud was te symbolisch en had teveel dubbele bodems. Bij de kinderen sloeg het echter wel aan".

Bij het kiezen van voorstellingen voor de eigen school of voor een groep samenwerkende scholen speelt betrouwbaarheid de grootste rol; het moet vrij zeker zijn dat de voorstelling aan de criteria voldoet, wat niet persé betekent dat de voorstelling traditioneel moet zijn. Logisch dat naamsbekendheid in deze nogal telt evenals eerdere ervaring en die van gewaardeerde collega's.

Ten slotte: over het algemeen is de behoefte om meer of anders aan theater te doen niet erg expliciet aanwezig. Men is redelijk tevreden met het aanbod en met het eigen gebruik daarvan. Deze tevredenheid lijkt echter wel geïnterpreteerd te moeten worden binnen twee beperkende gegevens: In de eerste plaats wordt een tekort aan voorstellingen voor de jongste groepen of voor de hele school tegelijk, met inbegrip van de

jongste groepen, geconstateerd, in de tweede plaats geeft een aantal scholen te kennen meer te willen doen als ze het geld ervoor hadden.

Van de 30% toeschouwers die niet via school met theater in aanraking komen - in feite is dit een lager percentage vanwege het feit dat het in een aantal gevallen om dezelfde kinderen gaat - was niet gemakkelijk informatie te verkrijgen, zeker niet in kwantitatieve zin. Bovendien werd het onderzoek uitgevoerd in een voorstellingsloze periode, zodat 'spontane gesprekken in foyer of aan de uitgang niet gevoerd konden worden. Door een beperkt aantal gesprekken te voeren, is alleen een INDRUK verkregen van beweegredenen van ouders om met hun kinderen jeugdtheatervoorstellingen te bezoeken.

De motivatie bleek zeer homogeen: ouders willen hun kinderen laten ervaren dat TV (en voetbal) niet alles is, maar dat er ook andere waardevolle ervaringen mogelijk zijn. En jawel: het werkt! De kinderen die worden meegenomen naar voorstellingen vinden het bijna zonder uitzondering leuk, mooi en spannend.

4.5. COMMENTAAR VAN EEN BEMIDDELAAR

Als bemiddelaarster tussen producenten en scholen stuit Hantze Stevenson, stafmedewerkster van de SKVG, vooral op de wijze waarop basisscholen met het theateraanbod omgaan. Ze constateert dat de voorstelling nog (te) vaak een incidenteel karakter draagt en te weinig geïntegreerd is in het totale onderwijsgebeuren, laat staan, als receptieve kunstbeoefening, gekoppeld aan actieve kunstbeoefening op school. "Men is al blij dat er een voorstelling is, ongeacht de discipline, ongeacht met welke regelmaat, ongeacht de setting waarin".

Op grond hiervan en tegen de achtergrond van het belang dat zij hecht aan kunstzinnige vorming van kinderen binnen de context van de school, pleit Stevenson voor meer regelmaat in het zien van voorstellingen, meer inkadering van voorstellingen in projecten en meer verband tussen voorstellingen en de activiteit van dramaconsulenten.

4.6 SAMENVATTEND

De opvattingen van de betrokkenen overziend kan er een zeker verschil van benadering worden opgemerkt tussen enerzijds de producenten, anderzijds de theaterdirecties, en wel op twee vlakken: terwijl de producenten wat meer voorstellingen willen brengen, menen de theaterdirecties dat er (te) veel aanbod is; Daarbij vinden de laatsten dat theater, ook voor scholen, thuis hoort en het best tot zijn recht komt in hun theaters, waar de producenten voor een redelijk deel van hun werk belang hechten aan een sterk contact met leerlingen en daarom ook in scholen, liefst in projectverband willen optreden.

In het kader van dit verschil in benadering passen twee opmerkingen met betrekking tot de positie van het onderwijs:

. scholen die voorstellingen in huis halen, zijn vaker meer betrokken bij het theatrale gebeuren, ook in relatie tot de eigen onderwijstaken, dan scholen die voorstellingen bezoeken in de schouwburgen en culturele centra;

. scholen hechten sterk aan een vertrouwensbasis met diegene die de voorstellingen aanbiedt; dat kan een theaterdirectie - of culturele commissie - zijn, maar ook de producent zelf of een bemiddelende instantie.

5. DISTRIBUTIE EN RECEPTIE VAN JEUGDTHEATER IN GRONINGEN

5.1. INLEIDING.

In het voorafgaande is al duidelijk geworden hoe de grote lijnen lopen in de distributie van voorstellingen, dat wil zeggen hoe het produkt van jeugdtheatermakers wordt toebedeeld aan publiek.

De term 'toebedeeld' wordt hier gebruikt om te benadrukken dat het distributieproces niet alleen van technische aard is - en dus niet slechts in de enge betekenis moet worden opgevat waarnaar in de marketing gemakkelijk gegrepen wordt - maar ook een sociaal aspect in zich draagt dat de vraag naar het maatschappelijk gebruik en functioneren van jeugdtheater oproept. In die zin zijn distributie en receptie nauw met elkaar verbonden.

Duidelijk is het dat ongeveer een derde van alle voorstellingen door grote en kleine accommodaties als vrije voorstellingen worden aangeboden. Hiervoor worden in totaal zo'n 7.500 kaartjes verkocht. Hoeveel verschillende toeschouwers daarbij betrokken zijn is niet bekend, maar als de veronderstelling klopt dat de meeste toeschouwers van vrije voorstellingen vaker dan 1 keer per seizoen een voorstelling bezoeken, hebben we te maken met hooguit 4000 verschillende toeschouwers. Deze toeschouwers worden over het algemeen niet door de producenten zelf geïnformeerd of aangesproken om de voorstellingen te bezoeken, maar, individueel, door de accommodaties van informatie voorzien en al dan niet middels speciale (kortings)regelingen voor een bezoek geïnteresseerd.

Voor de andere 150 voorstellingen worden de overige 22.500 plaatsen ingenomen, door naar schatting 18.000 verschillende toeschouwers. Deze voorstellingen worden deels door de theaters, deels door de makers zelf, deels door een bemiddelende instantie (de 'SKVG) aangeboden, maar altijd aan groepen toeschouwers, die ook als groep de voorstellingen recipieren.

Dat is beknopt geschetst de situatie; de vraag is wat men er van vindt.

5.2. VANUIT HET STANDPUNT VAN DE PRODUCENTEN

Zoals te verwachten en te voorzien was, zien de Firma Tiptop en Stiktog vooral mogelijkheden in het verbeteren van de distributielijnen naar 'collectieve' afnemers, in de eerste plaats het onderwijsveld; met name Stiktog zou ook graag weer meer samenwerken met het sociaal cultureel werk, een sector die op dit moment niet (meer) over voldoende geld beschikt om voorstellingen uit te kopen.

Deze opstelling betekent niet noodzakelijkerwijs dat alle voorstellingen op de scholen gespeeld zouden moeten worden.

De schouwburgen en culturele centra kunnen ook als podium blijven functioneren en eventueel een bemiddelende taak vervullen in het organiseren van de voorstellingen.

Wat dit laatste betreft zien genoemde groepen overigens een belangrijker taak weggelegd voor de stichtingen Kunstzinnige Vorming, die bovendien in de begeleidende sfeer een bijdrage aan de werkzaamheid van de voorstellingen zouden kunnen leveren. Want dit blijft voorop staan: de situatie waarin gespeeld wordt, moet de beste mogelijkheden bieden voor

theatrale communicatie tussen spelers en toeschouwers en daardoor bijdragen aan de artistieke werkzaamheid van het produkt.

De VOT zou graag een sterkere positie van de 'sKVG zien op dit vlak. De aard van de bemiddeling wordt nu te 'passief' geacht. Een actieve verkoop van voorstellingen, gekoppeld aan werkzaamheden van een dramaconsulent zou beter zijn, volgens het VOT, dat het zelfstandig en incidenteel distribueren van voorstellingen per producent als een moeizaam en inefficiënt proces beschouwt.

Het relatief beperkte bereik dat het jeugdtheaterprodukt nu heeft en het vaak incidentele karakter van voorstellingen zien de Groningse producenten van jeugdtheater vooral als een gevolg van een gebrek aan cultureel (lees: jeugdtheater-) klimaat in Groningen. Een meer structurele voorziening, met een sterke uitstraling zou volgens hen in deze leemte kunnen voorzien, mits een dergelijke instantie een hechte vertrouwensrelatie met de structurele afnemers zou kunnen realiseren.

5.3. VANUIT HET STANDPUNT VAN DE DISTRIBUTENTEN

De accommodaties in de provincie zijn goed te spreken over de distributie van jeugdtheater middels hun schoolvoorstellingen, maar zien tegelijkertijd een aantal problemen. Het belangrijkste daarvan wordt gevormd door de eigen financiële krapte en die van de afnemers.

Niet alleen is het aantrekken van publiek vanuit omliggende dorpen moeilijk geworden door een gebrek aan subsidieringsmogelijkheden van de reiskosten, de meeste theaterdirecties voelen zich vooral financieel beperkt door het ontbreken van structurele bemiddeling van Theater Netwerk Nederland in hun contreien, iets wat evenzeer, zo niet sterker voor de kleinere podia geldt.

Daarnaast voelen enkele accommodaties zich overigens ook beperkt door de late aanlevering van informatiemateriaal van de kant van de producenten, een gegeven dat voor een deel geweten wordt aan het feit dat er tot nu toe in het jeugdtheater vooral 'ad hoc' en op projectbasis wordt geproduceerd.

Intussen ontwikkelen ook de theaterdirecties ideeën voor verbeteringen in de situatie. Daarbij wordt in de eerste plaats gedacht aan extra subsidiëring van de theaters speciaal voor het distribueren van jeugdtheater, in de tweede plaats een hechtere organisatie van voorstellingen door de gezamenlijke theaters, op basis van afspraken met de georganiseerde consument, in de derde plaats, zoals al gezegd de inzet van TNN.

In de stad liggen de zaken anders: bij het Kruithuis/de Oosterpoort wordt vooral geklaagd over het feit dat de provincie er vanuit gaat dat de stad zichzelf maar moet helpen en dientengevolge relatief te veel subsidiegelden alleen aan de ommelanden besteed. Mede daardoor wordt het instituut 'schoolvoorstelling' voor deze instelling te duur.

Het Grand Theatre merkt niet veel van een provinciaal beleid met betrekking tot het jeugdtheater. Het zou graag zien dat ook accommodaties gesubsidieerd zouden worden om jeugdtheaterbeleid tot stand te brengen, met name op het vlak van de distributie. Beide stedelijke distribuenten zijn van mening, zeker ook tegen de achtergrond van het feit dat zij vooral vrije voorstellingen aanbieden, dat een structurele voorziening op het gebied van jeugdtheater van groot belang is voor het Groningse klimaat in deze. De directie van het Kruithuis/de Oosterpoort denkt daarbij eerder aan een professioneel gezelschap dan aan een platformconstructie, terwijl het Grand Theatre deze beide mogelijkheden interessant vindt, mits er ook geëxperimenteerd kan worden.

5.4. VANUIT HET STANDPUNT VAN DE CONSUMENTEN

In zekere zin is er sprake van een relatieve onbekendheid van de georganiseerde consument met het jeugdtheater en zeker met het Groningse jeugdtheater. Dat geldt in hoge mate voor het sociaal-cultureel werk en in mindere mate voor het onderwijs. Maar ook voor de laatste sector gaat op dat het onderhouden van eigen contacten met het (Groningse) jeugdtheaterveld en het aanwenden van deze contacten ten behoeve van het onderwijs tamelijk uitzonderlijk is.

De lijnen lopen via de theaters of via de commissies; dat zijn de 'vertrouwensinstanties' voor de leerkrachten. En veelal zijn de scholen met die situatie tevreden, omdat het hen enerzijds een hoop informeren en organisatorisch werk bespaart en anderzijds in het algemeen goede voorstellingen garandeert.

Verscheidene scholen, in het bijzonder die welke niet deelnemen aan georganiseerde afname van voorstellingen, beschikken naar hun mening over te weinig geld om iets of meer te doen; dat lijkt echter niet de enige reden te zijn waarom van veel kanten het bemiddelingswerk van de 'SKVG met gepast gejuich is ontvangen. Het aanbod aan de scholen maakt de distributielijntussen producent en afnemer korter en spreekt op die manier de leerkracht meer direct aan op zijn pedagogische verantwoordelijkheid in het artistieke domein. Dit lijkt door betrokkenen als positief ervaren te worden.

5.5. SAMENVATTEND

Ook als het om de distributie van jeugdtheater gaat, openbaart zich een (belangen?)tegenstelling tussen producenten en theaterdirecties, zij het, naar het zich laat aanzien, geen onoverkomelijke.

Weliswaar zien de accommodaties de voorstellingen het liefst binnen hun muren gespeeld worden, terwijl de theatermakers een zo direct mogelijk contact met hun publiek zoeken; het laatste is zeker niet onmogelijk in de theaterzaal, die bovendien ook belangrijke extra technische mogelijkheden kan verschaffen.

Dat er geld tekort is, vindt iedereen (altijd); over waar het het meest nodig is om de distributieproblemen te lijf te gaan, zijn de meningen verdeeld. Wat dit betreft lopen de meningsverschillen overigens door de twee groepen van betrokkenen heen. De producenten, maar ook een aantal

theaters, achten een verbetering van het culturele klimaat middels een structurele voorziening voor jeugdtheater van groot belang.

Verscheidene accommodaties pleiten voor toewijzing van subsidiegelden aan theaters om jeugdtheaterbeleid te voeren. Door velen wordt het TNN-distributiemodel node gemist. Intussen lijken vooral directe en betrouwbare contacten met het theaterveld voor leerkrachten stimulerend te werken.

6. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

6.1. SAMENVATTING

Hoofdstuk 3: de cijfers

Over de producenten

- . In Groningen worden per jaar 50 verschillende produkties gespeeld in 220 voorstellingen voor 30.000 toeschouwers.
- . De Groningse producentenm Firma Tiptop, Stiktog, de Vooropleiding Theater en dramadocenten van het IVAK en de SKVG nemen 60% hiervan (130 voorst.) voor hun rekening.
- . 45 Groepen van buiten Groningen spelen de andere 90 voorstellingen.
- . Slechts 10 groepen van buiten Groningen spelen 3 keer of vaker in Groningen.
- . Van de structureel gesubsidieerde gezelschappen speelt de helft weleens in Groningen.

Over de podia

- . In de theateraccommodaties in de provincie worden evenveel voorstellingen gespeeld als in de stad Groningen, echter voor drie keer zoveel toeschouwers. In alle specifieke theateraccommodaties samen wordt ongeveer de helft van alle voorstellingen gespeeld.
- . Op de alternatieve podia in de stad en de provincie wordt een kleine 20% van de voorstellingen gespeeld.
- . De overige 30% van de voorstellingen wordt op de scholen gepresenteerd.
- . In totaal worden er in de provincie bijna twee keer zoveel voorstellingen gespeeld als in de stad.

Over de organisatie

- . In de theaters in de stad worden vrijwel alleen vrije voorstellingen geprogrammeerd, terwijl in de specifieke theateraccommodaties in de provincie vooral schoolvoorstellingen worden georganiseerd.
- . In totaal worden er bijna tweemaal zoveel voorstellingen voor of door scholen georganiseerd als er vrije voorstellingen worden aangeboden.
- . De hoogte van de bezoekcijfers voor jeugdtheater hangt nauw samen met de hechtheid van de samenwerking tussen theateraccommodatie en onderwijsveld.

Over het publiek

- . Er is weinig aanbod in het jeugdtheater voor kinderen onder de 6 jaar en voor jongeren boven de 13.
- . De grootste hoeveelheid produkties wordt aangeboden voor de leeftijdsgroep tussen de 8 en 12 jaar.

Hoofdstuk 4: wat aanbieders vragen en vragers bieden.

Op twee punten verschillen de producenten en de distributeuten van jeugdtheater van mening:

- . De theatermakers willen wat meer voorstellingen spelen, terwijl de theaterdirecties over het algemeen vinden dat er teveel aanbod is.
- . De laatsten vinden bovendien dat de voorstellingen in de

theaters het best tot hun recht komen, waar de producenten veel belang hechten aan een sterk contact met het publiek en daarom behalve in theaters ook op scholen willen spelen. De scholen op hun beurt hechten sterk aan een vertrouwensrelatie met diegene die de voorstelling aanbiedt - of dit nu de producent, een bemiddelaar of een theater is - en lijken meer betrokken bij de voorstellingen als ze op school plaats hebben.

Hoofdstuk 5: Distributie en receptie.

In de distributie van jeugdtheater speelt volgens alle betrokkenen een tekort aan financiële middelen een grote rol. Het schrijnendst is dit waarschijnlijk bij de scholen, met name als ze geen deel uitmaken van een samenwerkingsverband. Door velen wordt het TNN-distributiemodel in deze node gemist. De producenten, maar ook een aantal theaterdirecties, achten een verbetering van het jeugdtheaterklimaat middels een structurele voorziening op dit vlak van groot belang. Sommige accommodaties pleiten ook voor toewijzing van subsidiegelden aan theaters om hun jeugdtheaterbeleid te kunnen verbeteren. Intussen lijkt er van directe contacten tussen theaterveld en onderwijs een stimulerende werking uit te gaan en dit de betrokkenheid van de leerkrachten bij voorstellingen te vergroten.

6.2. CONCLUSIES

Keren we terug naar de drie basisvragen die in de inleiding zijn geformuleerd:

1. Wat wordt er op dit moment in de provincie Groningen aan jeugdtheatervoorstellingen gerealiseerd?
2. In hoeverre is dat al dan niet in overeenstemming met de behoeften van makers, verspreiders en publiek van jeugdtheatervoorstellingen?
3. Hoe gaat de distributie van jeugdtheater in Groningen in zijn werk en waar doen zich daarbij knelpunten voor?

Ad 1.

Hoeveel, van wat, voor wie? was de vraag en op die vraag is in hoofdstuk 3 uitgebreid en in de samenvatting beknopt een antwoord gegeven. Nu gaat het erom wat de gevonden gegevens betekenen.

Of 220 voorstellingen voor kinderen en jongeren tussen de 4 en de 16 jaar in een provincie met ruim 550.000 inwoners, veel of weinig is, kan alleen vastgesteld worden in relatie tot de situatie in andere provincies. Groningen loopt echter voorop in dit soort onderzoek en vergelijkbare gegevens van elders ontbreken dientengevolge. Er vanuitgaande dat ongeveer 22.000 kinderen en jongeren van het jeugdtheateraanbod in Groningen gebruik maken, mag wel geconstateerd worden dat dat ongeveer 30% is van de totale populatie van 4 - 16 jarigen in de Provincie Groningen, een niet onaanzienlijk percentage in vergelijking met het aantal volwassenen dat toneelvoorstellingen bezoekt.

Iets meer kan er gezegd worden over de aard van het aanbod en wel in relatie tot wat er over producenten van jeugdtheater is opgemerkt in de hoofdstukken 2 en 3.

Als onder professioneel jeugdtheater die vorm van theater verstaan wordt waarbij geschoolde acteurs in de eerste plaats beogen om 'volwassen theater' voor kinderen te maken, blijven er van de 220 getelde voorstellingen voor de jeugd nog maar 140 professionele voorstellingen over, omdat in dat geval behalve de 'spelpresentaties' van het IVAK en de SKVG, ook de voorstellingen van Stiktog en die van de nergens geregistreerde Groningse groepen niet meer meetellen.

Bovendien wordt daarmee het Groningse aandeel in het jeugdtheateraanbod met bijna tweederde verminderd en wordt het professionele aanbod plotseling voor bijna tweederde deel door groepen van buiten verzorgd.

Voor de gebruikers van jeugdtheater, in dit verband vooral de basisscholen, lijkt een dergelijke splitsing in professioneel en niet-professioneel jeugdtheater nauwelijks relevant, maar de schouwburgdirecties en de 'SKVG als bemiddelaar hechten er sterk aan.

Op grond hiervan zou men moeten vaststellen dat:

- . het totaal aan professionele jeugdtheatervoorstellingen in Groningen niet al te groot is en
- . dat het Groningse aandeel in professioneel jeugdtheater tamelijk klein is.

Bovendien blijft staan dat de top van het Nederlandse jeugdtheater in Groningen betrekkelijk weinig te bewonderen valt.

Ten slotte nog een opmerking over de leeftijdsgroepen waarvoor jeugdtheater wordt aangeboden: het zal duidelijk zijn dat het aanbod niet best gespreid is over de verschillende leeftijdscategorieën. Voor de kleintjes (tot 6 jaar) wordt weinig gemaakt (poppentheater voorziet op sommige plaatsen in deze behoefte; een uitbouw daarvan zou misschien overwogen moeten worden) en voor de jeugd tussen 13 en 16 jaar is het huilen met de pet op wat het theateraanbod betreft; een probleem overigens dat wellicht te maken heeft met de vrije markt voor het jeugdtheater, waarop iedere groep die slechts een of hooguit twee producties per jaar maakt, het grootste en gemakkelijkst te organiseren marktsegment als publiek uitkiest: de leerlingen van de basisschool.

Ad 2.

In eerdere hoofdstukken en ook in de samenvatting is al duidelijk geworden in hoeverre de behoeften van producenten, distributeuten en georganiseerd publiek aan jeugdtheater overeenkomen met de Groningse realiteit.

In deze paragraaf wordt getracht de betrekkingen tussen de behoeften van verschillende betrokkenen zichtbaar te maken, om, mogelijke knelpunten bloot te leggen. Hiertoe worden de belangrijkste betrokkenen geplaatst in een P-C-D-driehoek, met behulp waarvan het stelsel van verhoudingen systematisch in beeld kan worden gebracht:

.minder incidenteel
.integr. in onderwijs
.integr. akt.en pass.KV

BEMIDDEL. SKVG:

PRODUCENTEN

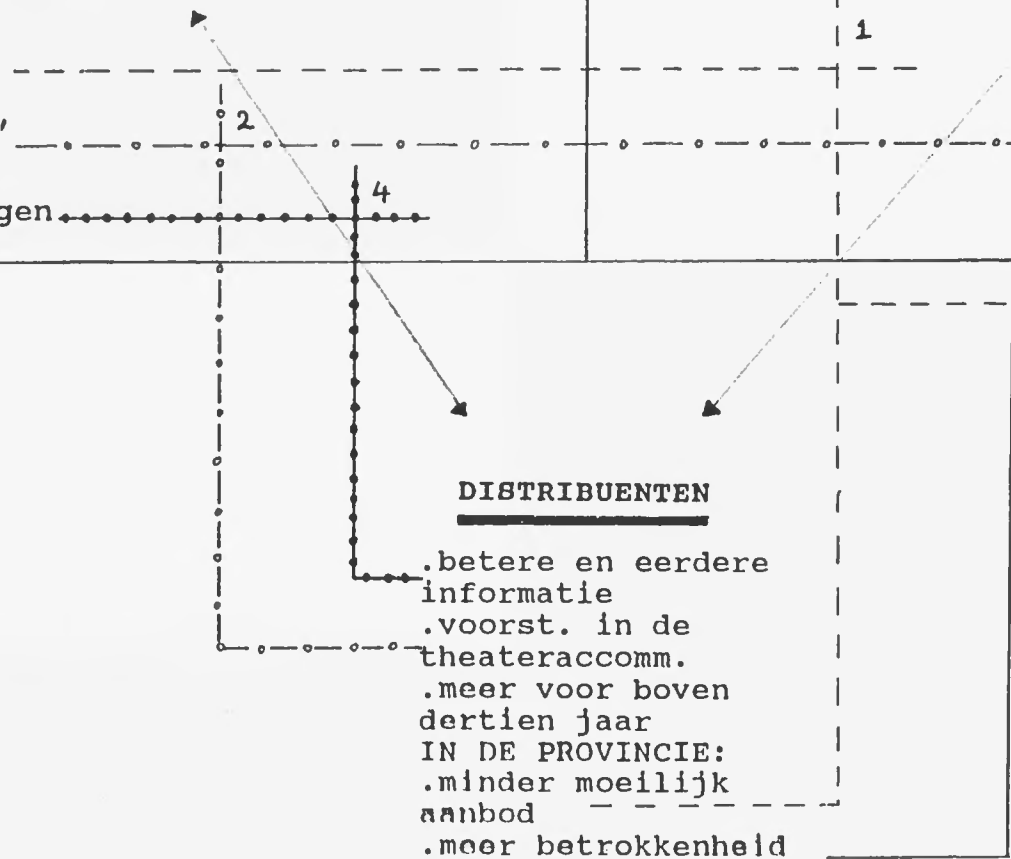
CONSUMENTEN

TIPTOP, STIKTOG, VOT
.confronteren met
theatrale verbeelding
.in school of theater,
maar dichtbij publiek
TIPTOP en STIKTOG:
.wat meer voorstellingen
.meer integratie in
onderwijs
INST. KUNSTZ.VORMING:
laten beleven wat
theater is.

BASISSCHOLEN
.hoort bij de
opvoeding
.dir. contact
met kinderen
.aansluiting
bij thema's
.verhalend en
meeslepend

DISTRIBUENTEN

.betere en eerdere
informatie
.voorst. in de
theateraccomm.
.meer voor boven
dertien jaar
IN DE PROVINCIE:
.minder moeilijk
aanbod
.meer betrokkenheid
van leerkrachten

In bovenstaande driehoek zijn de belangrijkste verhoudingen tussen de behoeften van betrokkenen in beeld gebracht; vier clusters laten zich onderscheiden:

1. Waar professionele producenten beogen het 'conventionele beeld aan te tasten, vragen leerkrachten veelal om verhalend theater dat vrij gemakkelijk te volgen is, daarbij gesteund door een aantal schouwburgdirecties in de provincie als de producenten te abstract dreigen te worden.

Hier doet zich het wezenlijke probleem voor van de verhouding tussen de professionele producent die geïnteresseerd is in de ontwikkeling van kunst en de consument die buiten die ontwikkeling staat en een meer traditionele functie aan het gebruik van kunst toekent. Deze tegenspraak kan alleen verkleind worden door nauwe en veelvuldige contacten tussen beide sectoren.

2. Zowel producenten als consumenten zijn geïnteresseerd in een nauw contact tussen spelers en toeschouwers. Vandaar: niet al te grote toeschouwersaantallen. Met dit laatste zijn ook de theaterdirecties veelal accoord. Tegelijkertijd zijn zij echter van mening dat de theaterervaring in de theaters moet worden opgedaan. Soms heeft dit vooral te maken met de verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van een toekomstig publiek, meer dan met de eigenlijke artistieke betekenis van een te bezoeken productie.

In een aantal gevallen is het opbouwen van het bedoelde contact in het theater moeilijker dan in de vertrouwde omgeving van klas of school. Vooral voor de jongste toeschouwers houden scholen hier vaak rekening mee. Ook voor de andere groepen dient dit echter voortdurend een aandachtspunt te zijn; en inderdaad voor alle betrokkenen.

3. Integratie. Een toverwoord? In zekere zin wel. De producenten van jeugdtheater hebben er behoefte aan dat hun voorstellingen een basis vinden in wat er in het onderwijs gebeurt; een deel van het onderwijsveld vraagt om aansluiting bij wat er op school gebeurt; de 'sKVG bepleit als bemiddelende instantie nadrukkelijk de inkadering van voorstellingen in het totale onderwijsgebeuren en theaterdirecties zoeken ten slotte naar hechtere samenwerkingsverbanden met het onderwijs.

Waarom is de werkelijkheid niet zoals iedereen die lijkt te willen? Omdat niet iedereen naar hetzelfde streeft en omdat de motieven verschillen.

Het grootste deel van de leerkrachten doet vooral aan theater, omdat het er nu eenmaal bijhoort. Dat komt hen te staan op afkeurende opmerkingen van de andere drie betrokkenen. Opnieuw die kloof tussen kunst en onderwijs.

Aan de andere kant is het de vraag hoe zuiver de motieven van distributeuten en producenten zijn als ze de samenwerking zoeken: is dat werkelijk ten behoeve van de toeschouwer, of vooral ten gunste van de eigen marktpositie.

Wellicht is er een hechter gestructureerde situatie voor productie, distributie en afname van het jeugdtheater nodig om beide soorten motieven te integreren.

4. Eenvoudig maar waar: Tiptop en Stiktog willen wat meer gaan spelen, terwijl een groot deel van de theaterdirecties vindt dat de markt overspoeld dreigt te raken, althans zoveel biedt dat niet iedereen zich nog voldoende op de hoogte kan houden. Ook voor het onderwijs is dit laatste een probleem, maar minder als de scholen te rade kunnen gaan bij een betrouwbare instantie. De bemiddeling van de SKVG zal meer en meer in deze laatste behoefte kunnen voorzien. Het probleem van het enorme aanbod is misschien niet alleen of zozeer een kwestie van overproductie als wel een kwestie van 'te veel producenten'. Het doen spelen van een groter aantal voorstellingen (voor verschillende leeftijdsgroepen) door een kleiner aantal producenten, kan op dit punt perspectieven bieden.

Ad 3. De laatste vraag betreft de knelpunten in het distributiesysteem van jeugdtheater, zoals dat in Groningen functioneert. Een eerste onderscheid dat gemaakt moet worden in deze, is dat tussen stad en provincie.

In de stad wordt het jeugdtheater vooral aan toeschouwers toebedeeld via het aanbod van vrije voorstellingen in de officiële accommodaties; dit tegen de achtergrond van de functie die de theaters zichzelf toekennen: mogelijkheden bieden aan potentieel publiek om jeugdtheater te bezoeken en daarnaast een beeld geven van wat er te koop is in jeugdtheaterland. Een van de resultaten is dat hooguit 20% van de jongeren tussen de 4 en 16 jaar in de stad met jeugdtheater in aanraking komt, terwijl dat in de provincie voor 35% geldt. Omdat het jeugdige stadspubliek door de ouders met theater in aanraking wordt gebracht, is het bovendien meer dan waarschijnlijk dat deze groep qua sociale achtergronden meer met het volwassen theaterpubliek overeenkomt - en dus uit de hoogopgeleide laag van de samenleving stamt - dan dat dat in de provincie het geval is.

Een vergelijking tussen stad en provincie doet dan ook vermoeden dat de wijze waarop het jeugdtheaterbezoek in de stad is georganiseerd niet in voldoende mate tegemoet komt aan de potentiële vraag.

In de provincie lijkt dit in ieder geval in veel grotere mate het geval te zijn. De problemen die zich daar met betrekking tot de distributie voordoen, hebben of te maken met de soms vergaande samenwerkingsverbanden tussen distributeur en collectieve afnemer, of juist met een weliswaar directe, maar toch te losse verhouding tussen afnemer en producent.

In het eerste geval verschuift de verantwoordelijkheid voor de voorstellingen soms teveel naar de theaters en hebben de leerkrachten niet al teveel boodschap meer aan wat ze te zien krijgen, als het de kinderen maar voldoende bezighoudt; in het andere geval verliest het onderwijsveld het zicht op wat er te koop is aan kwaliteit, met het zelfde gevolg.

Het regelmatig terugkeren van dezelfde producenten, alsmede de stimulering van vruchtbare driehoeksverhoudingen tussen producent, distributeur en afnemers lijken nodig om wat zich in de provinciesteden aan het ontwikkelen is, verder te structureren.

Het laatste woord is altijd aan het geld. Alle betrokkenen hebben er te weinig van. Dat zeggen ze en dat is ook zo.

Op één punt springt een zeker gebrek aan efficiency in het gebruik van de financiële middelen in het oog, zonder dat iemand zich er schuldig aan maakt: de goede, ja zelfs de prachtigste jeugdtheatervoorstellingen - en zoals bekend zijn er daarvan aardig wat in Nederland - staan in de provincie Groningen vrijwel nooit in serie, noch komen ze, als ze van buiten de provincie zijn, voor een Groningse tournee naar het noorden.

Ook hierin zou een geïntegreerd organisatiemodel van productie, distributie, bemiddeling en afname kunnen voorzien; in het bijzonder als daarbinnen ook het Groningse aandeel in de productie van jeugdtheater zich verder zou kunnen ontwikkelen, zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin.

Dit gegeven legt eens te meer het belangrijkste tekort in de Groningse jeugdtheatersituatie bloot: het gebrek aan een hechte structuur.

Binnen het bestek van dit rapport kan het niet de bedoeling zijn een model te ontwikkelen dat in deze behoefte voorziet.

Wel dringt zich echter het beeld op van één concentratiepunt, van waaruit enerzijds de distributie van jeugdtheater dat elders gemaakt wordt, voor Groningen efficiënt georganiseerd wordt, in samenwerking met de Groningse theaters, waar echter anderzijds ook jeugdtheater - en dan nu in wat bredere zin - geproduceerd wordt met het oog op een substantieel aandeel in de Groningse markt.

NAWOORD

In het jeugdtheater is de laatste zes, zeven jaar bijzonder veel gebeurd en - in relatie tot dit onderzoek wellicht even interessant - het overheidsbeleid dienaangaande wordt nu gemaakt.

Er is op dit moment bijna geen provincie in Nederland te vinden die niet op een of andere manier zoekende is naar een infrastructuur voor het jeugdtheater, of het moesten provincies als Noord-Holland en Gelderland zijn, die al sinds jaar en dag eigen gezelschappen in stand houden.

Een en ander is niet verbazingwekkend tegen de achtergrond van de richtlijnen in het advies Zeevalking van 1985, maar nog minder in het licht van de ervaringen die daarmee intussen zijn opgedaan. Pogingen uit 'het veld' om de Rijksoverheid bij de financiering van de jeugdtheaterproductie te betrekken, houden aan en men zou zich dan ook kunnen voorstellen dat voor de periode van het nieuwe ministeriële kunstenplan een grotere flexibiliteit in het financieringssysteem voor het jeugdtheater wordt mogelijk gemaakt, in overeenstemming met de realiteit en de behoefte.

Uit gesprekken die we ter oriëntatie op deze ontwikkelingen met deskundigen in andere provincies hebben gevoerd en uit teksten die op deze problematiek betrekking hebben, laat zich een zekere consensus afleiden aangaande de noodzaak van sterke regionale voorzieningen op het gebied van jeugdtheater, als kern van een infrastructuur waarbinnen productie, verspreiding en afname daadwerkelijk op elkaar zijn afgestemd.

Met name het laatste aspect valt gemakkelijk tussen de wal en het schip, vanwege het feit dat jeugdtheater de toeschouwers veelal bereikt langs onbekende wegen, voor het plaveien waarvan verschillende overheden elkaar verantwoordelijk plegen te stellen.

Over de aard van de noodzakelijke regionale voorzieningen bestaan verschillen in inzicht, die deels gebaseerd zijn op wat er in een provincie historisch gegroeid, gelukt of mislukt is. In Noord-Holland en Overijssel zweert men bij een gezelschap als basis voor de infrastructuur van het provinciale jeugdtheater; in Utrecht is men over het 'platform' behoorlijk te spreken, terwijl voor Zuid-Holland een overkoepelende organisatie wordt voorgesteld, waarbinnen plaats is voor een vast gezelschap, maar waardoor ook ad hoc producties worden gemaakt.

En Groningen?

Het zicht op de toekomst wordt nog door het heden - en zelfs het verleden - belemmerd; maar het is tegen de achtergrond van de hier kort geschetste ontwikkeling dat de cijfers en feiten hun eigenlijke betekenis krijgen.

BIJLAGE 1. ANDERE THEATERDISCIPLINES VOOR JONGEREN.

Zoals in de inleiding is uiteengezet, werd in dit rapport de toestand van het jeugdtheater in enge zin - dat wil zeggen het jeugdtoneel en daarmee direct verwante genres - in kaart gebracht. Hoewel daarmee verreweg het grootste deel van wat er aan professioneel theater voor jongeren wordt aangeboden in de Provincie Groningen, aan de orde is gekomen, getuigt het tegelijkertijd van een zekere willekeur: ook in poppentheater en mime worden volwassen theaterproducties voor kinderen gemaakt en grootschalige theatershows voor kinderen (Meneer Kaktus, Ome Willem) trekken volle zalen. Daarnaast bestaat het publiek van de familievoorstellingen zeker voor de helft uit kinderen en jongeren.

Vandaar dat deze vier genres in deze bijlage de aandacht krijgen, zij het in zeer beperkte mate.

Poppentheater.

De provincie Groningen mag zich verheugen in het feit dat drie gerenommeerde poppenspeelsters in de provincie wonen en werken: An Alkema, Erica Burgerjon en Patricia Suer.

Erica Burgerjon speelt per jaar een twintigtal voorstellingen in Groningen, Patricia Suer ongeveer 5 voorstellingen; voor beiden is dat een fractie van hun totale afzet. Van An Alkema zijn de voorstellingsgegevens niet bekend.

Door erkende professionele poppenspelers van buiten de provincie worden per jaar ongeveer 20 voorstellingen in Groningen gespeeld.

Behalve in het karakter van de theatervorm als zodanig, is het belang van het poppentheater ook gelegen in het feit dat het voor een deel voorziet in aanbod voor de jongste leeftijdsgroep.

Poppentheater wordt zowel in kleine en grote accommodaties, als in scholen en instellingen voor sociaal-cultureel werk gepresenteerd.

Mime.

In totaal zijn er in het seizoen '89/90 20 mimevoorstellingen in Groningen gespeeld, waarvan verreweg het grootste deel voor rekening komt van Aad Wieman met 14 optredens. De bemiddeling van de 'sKVG heeft hierin een niet te onderschatten rol gespeeld.

Jeugdtheatershow.

In de grote zalen van stad en provincie staan per seizoen 5 tot 7 theatershows voor de jeugd, zoals daar zijn 'Meneer Kaktus', 'Jaap Aap' en 'Ome Willem'. Vooral de aantallen toeschouwers zijn in dit verband interessant, per voorstelling kunnen er zo'n 500 worden geregistreerd.

Familievoorstelling.

In totaal gaat het om 10 tot 12 voorstellingen in Groningen, vrijwel allemaal van de Voorziening, die immers jaarlijks een voorstelling voor de hele familie uitbrengt. De theaters in de provincie plaatsen hem over het algemeen één keer, terwijl de Stadsschouwburg in Groningen met een reeks van ongeveer zeven voorstellingen volle zalen trekt. Alles bij elkaar komen er op dit genre ruim 5000 bezoekers af.

BIJLAGE 2. GESPREKKEN

Ten behoeve van dit rapport zijn met de volgende personen gesprekken gevoerd:

Dhr. van Ardenne, zakelijk directeur Theaterplatform Utrecht

Dhr. Bouma, coördinator Stichting Probe

Mevr. Bennema, zakelijk leidster van de Vooropleiding Theater

Dhr. Bolt, stafmedewerker SKVG

Dhr. Haker, beleidsmedewerker Cultuur Prov. Utrecht

Dhr. van den Hout, beleidsmedewerker O en C gemeente Haren

Mevr. Hoying, stafmedewerkster jeugdtheater LOKV

Dhr. de Jonge, zakelijk directeur van de Voorziening

Mevr. Kammenga, directrice Veenlust, Veendam

Dhr. Knollema, directeur de Molenberg, Delfzijl

Mevr. Koers, stafmedewerkster jeugdtheater 'tKielzog

Dhr. Lamberts, directeur Geert Teis Centrum, Stadskanaal

Dhr. Meiboom, directeur de Barak, Haren

Dhr. Meyer, stafmedewerker NthI t.b.v. het jeugdtheaterproject

Mevr. van Otterloo, stafmedewerkster van De Bundeling

Dhr. Padt, beleidsmedewerker cultuur prov. Nrd-Holland

Dhr. 't Sas, stafmedewerker GCAK van de SKVG

Dhr. Schenk, directeur van de klinker, Winschoten

Mevr. Stevenson, stafmedewerkster SKVG

Dhr. van Veen, directeur Stadsschouwburg/Oosterpoort

Dhr. Weisbeek, culturele commissie Hoogezand

BIJLAGE 3. GEBRUIKTE TEKSTEN.

- Abbing, H. **Een economie van de kunsten**, Groningen 1989.
- Adriaanse, A. e.a. **Theaterplatform Utrecht, Beleidsnotitie**.
Utrecht 1989.
- Advies Landelijke Werkgroep Jeugdtheaterbeleid (Zeevalking I)**,
Den Haag 1985.
- Advies Commissie Zeevalking II (Zuid-Holland)**, Den Haag 1989.
- Bemiddelingssysteem producties**. LOKV, Utrecht 1990.
- Buijs, M. "Jeugdtheater gereshuffled" in: **TT**. jrg.111, nr.2.
- Erenstein, R. (red.) **Jeugdtheater geen kinderspel**. A'dam 1983.
- Hofstra, H. **Theatergroep Genesisus 1972-1984**. Groningen 1990.
- Hoying, E. **Jeugdtheater in het basisonderwijs**. (z.p., z.j.)
- Informatiemap werkconferentie LOP, Jeugdtheater en de overheden**. Den Bosch, 1990.
- Jeugdtheater, een nieuwsbrief voor professionals, 1,2 en 3**,
Amsterdam 1990.
- Kerkhoven, M. van, "Een beetje vals spelen" in: **Klein verzet**,
Brussel 1989.
- Klasse podium, aanbod receptieve kunstzinnige vorming**.
Groningen 1989
- Maanen, J. van, **Publiek Gezocht, een onderzoek naar de behoefte aan theater**. Groningen 1987.
- Nederlands Theaterboek 1988-1989**. Amsterdam 1989.
- Osten, S. **Unga Klara**, Stockholm 1990.
- Otterloo, A. van en A. Holties, **Jeugdtheater en de overheden**,
Amsterdam, 1989.
- Programma, kunstaanbod voor kinderen**. LOKV, Utrecht 1990.
- Programma, kunstaanbod voor jongeren**. LOKV, Utrecht 1990.
- Resultaten van een telefonische enquête**. De Voorziening,
Groningen 1987.
- Rossen, N. van "Van de wereld zijn, de toekomst van het jeugdtheater". Lezing tijdens LOP-conferentie, Den Bosch 1990.

Publikaties van het PAW

1. In afwachting

Indicatiestelling en wachtlijsten ten behoeve van opname in verzorgingstehuizen in de provincie Groningen nader bekeken.

November 1987

2. Hebben is houden, krijgen is de kunst

Inventariserend onderzoek onder werkloosheids- en werkgelegenheidsprojecten ten behoeve van het beheersproject Groningen.

Juni 1988

3. De zaken gaan niet naar wens

Evaluatie van het emancipatiefacitbeleid van de provincie Groningen.

September 1988

4. Tussen thuis en tehuis

Een onderzoek naar uitvoering en effecten van het flankerend ouderenbeleid door verzorgingstehuizen in de provincie Groningen.

Oktober 1988

5. Vrij toegankelijk?

Evaluatie-onderzoek functie toegankelijkheidsbevordering in het kader van de analyse volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening in de provincie Groningen.

Oktober 1988

6. Weten wat je weten wilt

Voorstel voor een informatiesysteem ten behoeve van de planning van verzorgingstehuis- en verpleeghuisplaatsen.

Januari 1989

7. Terug van weg geweest

Evaluatie-onderzoek steunfunctie gecoördineerd ouderenwerk in het kader van de analyse volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening in de provincie Groningen.

Januari 1989

8. Batig slot

Haalbaarheidsonderzoek doelmatigheidsbevordering bejaardenoorden in de provincie Groningen.

Februari 1989

9. Beeld en werkelijkheid

De economische betekenis van kunst en cultuur voor Groningen.

Februari 1989

10. Public Relations van het Derde Wereld Centrum Groningen

April 1989

11. De herberg in ere hersteld?

Een onderzoek naar de bereidheid van horeca-ondernemers in het noordwestelijk deel van de provincie Groningen om - opnieuw - over te gaan tot het vervullen een bescheiden hotelfunctie.

April 1989

12. Kunst te koop?

Onderzoek naar de effectiviteit van drie provinciale subsidie-instrumenten voor de beeldende kunst.

Mei 1989

13. Prestatie zonder pressie

Een onderzoek naar de mogelijkheden van budget(output)-financiering in de provincie Groningen.

Mei 1989

14. Zorg van de partij te zijn

Onderzoek patiënten-/cliëntenorganisaties in het kader van de analyse volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening in de provincie Groningen.

Juli 1989

15. Over drie bonden

Evaluatie-onderzoek ondersteuning ouderenbonden in de provincie Groningen.

Juli 1989

16. Op zoek naar succes

Kansrijke beleidsvoornemens voor het emancipatiefacitbeleid van de provincie Groningen.

September 1989

17. Jeugdhulpverlening: vraag en aanbod

Onderzoek naar plaatsingsstromen en lacunes in het hulpaanbod op het terrein van de (semi-) residentiële jeugdhulpverlening in de provincie Groningen.

December 1989

18. Met beide benen op een wankel grond

Vooronderzoek naar de mogelijkheden van een (meer) aanvullend werklozenbeleid door de Provincie Groningen.

December 1989

19. Erop (voor) uit !

Inventarisatie en suggesties voor economische rendementsmeting van beleid met betrekking tot recreatie en toerisme door de Provincie Groningen.

Maart 1990

20. Klantgericht heffen?

Consumentenonderzoek naar de klantgerichtheid van het "Zuiveringsbeheer Provincie Groningen (ZPG)" met betrekking tot de aanslag verontreinigingsheffing (woningen).

September 1990

21. Van kunstenaars voor kinderen

De toestand van het jeugdtheater in Groningen.

September 1990

PAW

Westerkade 16

9718 AS Groningen

telefoon (050)-141818